

**PROGRAM WSPIERANIA
RODZINY DLA
GMINY KOŚCIELISKO
NA LATA 2021-2024**

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI.....	2
1. WPROWADZENIE.....	3
2. SYSTEM WSPARCIA RODZINY.....	8
3. PODSTAWY PRAWNE PROGRAMU.....	18
4. DIAGNOZA DEMOGRAFICZNO-SPOŁECZNA GMINY.....	19
5. ADRESACI PROGRAMU.....	28
6. OPRACOWANIE WYNIKÓW ANKIET.....	29
7. CELE PROGRAMU.....	51
8. WSKAŹNIKI REALIZACJI.....	53
9. HARMONOGRAM REALIZACJI.....	58
10. MONITORING I EWALUACJA.....	63
11. SPIS TABEL.....	64
12. SPIS WYKRESÓW.....	65
13. BIBLIOGRAFIA.....	67
14. ZAŁĄCZNIKI.....	68

1. Wprowadzenie.

Wspieranie rodziny stanowi trudne, ale niezwykle istotne wyzwanie dla wszystkich instytucji zajmujących się szeroko rozumianym „pomaganiem”. Ma to miejsce nie tylko ze względu na wielość potrzeb rodziny i poszczególnych jej członków, ale także na przemiany społeczno-kulturowe, a z tym inne sposoby definiowania rodziny oraz na coraz nowsze problemy, które mogą jej dotyczyć. W niniejszym opracowaniu wykorzystano narzędzie (załącznik nr 1), które miało na celu uchwycenie różnych ważnych czynników społeczno-kulturowych oraz psychologicznych, mających wpływ na współczesną kondycję rodzin mieszkających w gminie Kościelisko i poszczególnych jej członków. Zwrócono uwagę na różne typy rodzin, uwzględniając coraz częściej pojawiające się rodziny niepełne, zrekonstruowane, rodziny z rodzicem pracującym za granicą, rodziny wielodzietne, a także rodziny zastępcze (niespokrewnione i spokrewnione). Należy podkreślić, że nie sposób ująć wszystkich możliwych definicji rodziny oraz możliwych jej form, w tak krótkim opracowaniu. Podział definicji rodziny może uwzględniać ilość jej członków (np. rodziny wielodzietne) czy przemiany w niej zachodzące (np. rodziny niepełne), ale także może być dokonywany ze względu na wypełnianie lub nie wypełnianie jej podstawowych funkcji – w tym przypadku przedmiotem zainteresowania niniejszego opracowania objęto w szczególności rodziny dysfunkcyjne. Wśród nich można wyróżnić zarówno rodziny, w których występuje aktywne działanie na szkodę jej członków (np. przemoc fizyczna, psychiczna, seksualna, ekonomiczna), jak i przemoc związana z zaniechaniem wykonywania obowiązków wynikających z bycia rodzicem (np. wszelkiego rodzaju zaniedbania, bierne obserwowanie przemocy). Wielość definicji i trudności określenia tego, co faktycznie stanowi słowo „rodzina” podkreśla w swoim artykule Iwona Burkacka, która zwróciła uwagę na brak definicji rodziny w *Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym* czy w *Ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* i wskazała, że przydatne może być posiłkowanie się definicją rodziny z *Ustawy o pomocy społecznej*, zgodnie z którą tworzą ją „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące

i gospodarujące”.¹ Definicja ta wydaje się być rozsądnym rozwiązaniem dla celów opracowania Programu Wspierania Rodziny.

Celem głównym niniejszego opracowania jest utworzenie odpowiedniego planu wspierania rodzin na terenie Gminy Kościelisko, przy szczególnym uwzględnieniu jego odbiorców i realizatorów. Kluczowym celem udzielanego wsparcia powinno być nie tylko dotarcie do rodzin najbardziej potrzebujących (gdy pomoc potrzebna jest niezwłocznie np. bardzo trudna sytuacja ekonomiczna, przemoc), ale także szeroko rozumiana profilaktyka (np. zapewnianie aktywnych form spędzania czasu wolnego, psychoedukacja, wzbogacenie infrastruktury gminy). W związku z tym konieczne jest jak najszybsze identyfikowanie rodzin, które mają trudności w realizowaniu swoich funkcji, gdyż skutkiem tego jest brak wytworzenia prawidłowych warunków do rozwoju dzieci i młodzieży. To z kolei powoduje transmitowanie nieprawidłowych wzorów zachowań z rodziców na kolejne pokolenia dzieci. Przerwanie tego niechlubnego przekazu jest realne i może być dokonywane poprzez bezpośrednie i pośrednie oddziaływania względem rodziny i poszczególnych jej członków, co rodzi nadzieje na polepszenie kondycji rodzin na każdej płaszczyźnie ich funkcjonowania. Jak podkreślają autorki monografii na temat rodzin dysfunkcyjnych: „Dobrze funkcjonujący system rodzinny o wysokiej tolerancji dla autonomii i intymności, otwarty na szczerą komunikację, kształtujący odpowiedzialność za realizowane zadania, wrażliwość na potrzeby innych i wzajemny szacunek, tworzą klimat do rozwoju zasobów koniecznych do radzenia sobie w małżeństwie i rodzicielstwie.”² Niestety, jeśli działania nie zostaną odpowiednio wdrożone, proces patologizacji rodziny będzie narastał, a wraz z nim nastąpi wzrost zaburzeń w funkcjonowaniu poszczególnych jej członków zarówno na poziomie indywidualnym (np. zaburzenia psychiczne, choroby psychosomatyczne, niska odporność organizmu), jak i szerszym (np. zachowania przestępcze, uzależnienia, przemoc). Oznacza to, iż działania nakierowane na reagowanie oraz profilaktykę mogą w przyszłości pozytywnie wpłynąć na kondycję całej społeczności lokalnej, w tym większego poczucia bezpieczeństwa mieszkańców. Należy przy tym podkreślić, że na kondycję rodziny nie wpływają tylko jej poszczególni członkowie, ale także inne instytucje czy całe środowisko lokalne. Najogólniej ujmując, może się to dziać zarówno w pozytywny, jak i negatywny sposób. W pierwszej sytuacji mamy do czynienia z szeregiem działań, które można podejmować dla wspierania

¹ Burkacka I. (2017) „Monoparentalność, wielorodzinna i rodzina zrekonstruowana (...)”, s.67.

² Becker-Pestka D., Dubis M., Różyńska S. (2018), „Rodzina dysfunkcyjna (...)”, s. 7.

systemu rodziny i społeczności lokalnej (np. pomoc finansowa, psychologiczna, prawna, profilaktyka), a w drugiej, gdy dana osoba jest ofiarą zaniedbania (np. „rodziny niewidoczne”), przemocy czy innych agresywnych zachowań (np. przemoc rówieśnicza, wykorzystywanie seksualne przez osoby będące autorytetami). W związku z tym w badaniu uwzględniono także inne środowiska, w których funkcjonują dzieci i młodzież, aby wyeliminować nieprawdziwe przeświadczenie, które wskazywałoby jedynie rodzinę jako źródło problemów poszczególnych jednostek. Należy przy tym podkreślić, że kwestia ta ma na celu lepsze i realne rozeznanie potrzeb dzieci, młodzieży i ich rodzin na terenie Gminy Kościelisko oraz zwiększenie świadomości osób z nimi pracujących, m.in. na temat identyfikowania, rozumienia i znajomości skutków nieprawidłowych zachowań. Nie ma prostej linii przyczynowo-skutkowej pomiędzy pojawiającymi się problemami w funkcjonowaniu dzieci i młodzieży, a ich możliwymi źródłami, dlatego ważne jest, aby skupić się na tych czynnikach, które mogą podlegać wpływowi oferty pomocowej gminy – nie jest możliwe, aby przykładowo wpłynąć na wystąpienie śmierci rodzica w danej rodzinie czy cechy temperamentalne poszczególnych osób, ale można wesprzeć rodzinę w tak trudnym czasie poprzez pomoc psychologiczną czy zajęcia dodatkowe. Niechlubne ukrywanie problemów dotyczących przekraczania granic wobec dzieci, stanowi odtworzenie mechanizmu „tajemnicy przemocy” obecnego w systemie, w którym osoby wiedzące o istnieniu przemocy, starają się ukryć problem, chroniąc tym samym sprawcę, a nie ofiarę – w rzeczywistości zarówno jedna, jak i druga strona wymaga udzielenia odpowiedniego wsparcia. Tego typu sytuacje powinny zostać wyeliminowane. Dziecko, jako członek rodziny, jest zależne od otaczających ją osób, szczególnie od własnych rodziców/opiekunów prawnych, w związku z czym powinno być otoczone szczególną opieką i wsparciem.

Pomaganie rodzinie, najogólniej ujmując, ma na celu umożliwienie prawidłowego rozwoju poszczególnych jej członków, a także przerywanie i zapobieganie zachowaniom czy działaniom, które temu zagrażają, w tym szczególnie działania niezgodne z prawem (np. przemoc). Dzięki temu dziecko ma szansę na lepsze warunki wychowawcze, a rodzice czy osoby opiekujące się, mogą bardziej optymalnie wypełniać swoją funkcję. Niestety, w niektórych przypadkach, gdy rodzina stanowi wysokie zagrożenie dla życia i zdrowia dziecka, konieczne jest zapewnienie alternatywnej formy wsparcia poprzez umieszczenie dziecka w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Wówczas dziecko i rodzina wymagają innego typu pomocy, dostosowanego do jej potrzeb.

Gdy mowa o rodzinie, nie sposób zapomnieć o innych jej członkach, szczególnie osobach starszych – babkach, dziadkach – które również uczestniczą w życiu całej rodziny, nierzadko będąc dodatkowym wsparciem dla rodziców, dzieci i młodzieży. Osoby te, jako członkowie lokalnej społeczności mogą stanowić zarówno silne źródło wsparcia dla rodzin, ale czasami także problemów, gdy słabo radzą sobie w swoim codziennym życiu (np. uzależnienia, bezrobocie, niski status socjoekonomiczny, niska świadomość problemów życia psychicznego). Utworzenie większej ilości miejsc, w których rodziny mogłyby wspólnie spędzać czas, także z dziadkami czy wujostwem, wydaje się stanowić bardzo istotny element rozwoju dla całej społeczności lokalnej – umożliwienie dzielenia się doświadczeniem, zwrócenie uwagi na innych ludzi, wzajemna pomoc czy uwrażliwienie na problemy wieku podeszłego mogą pozytywnie wpłynąć na postrzeganie własnego życia przez osoby młodsze. Włączenie dzieci i młodzieży w pomaganie osobom starszym czy spędzanie z nimi czasu uczy ich nie tylko wrażliwości na innych, ale też daje możliwość dostrzeżenia różnic pokoleniowych, posłuchania historii rodziny, dostrzeżenia innych sposobów spędzania czasu wolnego i zwiększania poczucia solidarności społecznej, w której każdy członek społeczności nie jest pozostawiony sam sobie.

Rolą samorządu gminnego jest tworzenie zintegrowanych systemów pomocowych, które będą uwzględniały kondycję rodzin na jej terenie, przy jednoczesnym uwzględnieniu przepisów prawa. W związku z tym, w niniejszym opracowaniu uwzględniono wyniki badań ankietowych przeprowadzonych z udziałem dzieci i młodzieży ze wszystkich szkół w Gminie, a także liczne rozmowy i dyskusje z pracownikami mającymi z nimi styczność. Dzięki temu w Programie uwzględniono zarówno uniwersalne i dotychczas dobrze funkcjonujące systemy wsparcia, a także utworzono nowe cele i strategie oparte na analizie badań ankietowych tak, aby dostosować je do konkretnej społeczności lokalnej. Samorząd gminny, zgodnie z zapisami *Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, powinien wspierać rodzinę poprzez tworzenie systemu opieki, w tym sieci placówek publicznych i niepublicznych zapewniających opiekę i wychowanie w systemie dziennym, bez konieczności opuszczania środowiska lokalnego np. świetlice środowiskowe, przedszkola i żłobki.

Zgodnie z art. 176 *Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* do zadań własnych gminy należy opracowanie i realizacja 3-letnich gminnych programów wspierania

rodziny. W związku z faktem, że Program będzie wprowadzony w połowie roku 2021, założono jego wdrażanie w okresie 3,5 letnim obejmującym 3 pełne lata kalendarzowe.

Niniejszy Program został opracowany w ramach projektu „Nowe wzorce usług społecznych w dziedzinie wsparcia dziecka i rodziny” jako nowe rozwiązanie wdrażane w wyniku nabytych doświadczeń ze współpracy z partnerem ponadnarodowym. W ramach projektu zostały przeprowadzone warsztaty i wizyty studyjne z przedstawicielami partnerskiego Miasta Divion z Francji, które odbyły się w dniach 10-12 grudnia 2019 roku w Kościelisku oraz w dniach 13-15 lutego 2020 roku w Divion. W ramach projektu zostały również przeprowadzone badania ankietowe dzieci i młodzieży, które odbyły się w czerwcu i we wrześniu 2020 roku w szkołach podstawowych położonych na terenie Gminy Kościelisko.

Podczas wizyty studyjnej we Francji, która odbyła się w dniach 13-15 lutego 2020 roku przedstawiciele instytucji zajmujących się wspieraniem dzieci i ich rodzin na terenie Gminy Kościelisko mieli okazję poznać metody pracy z rodziną oraz działania podejmowane przez władze samorządowe Miasta Divion ukierunkowane na wspieranie dziecka i rodziny. Wśród nowych rozwiązań wprowadzonych do Programu Wspierania Rodziny dla Gminy Kościelisko, nabytych z doświadczeń we współpracy z partnerem ponadnarodowym należy wymienić takie zadania wpisane do programu, jak:

1. Organizacja zajęć pozalekcyjnych z zakresu profilaktyki zdrowotnej
2. Stworzenie bazy informacyjnej o dostępności do punktów profilaktyki zdrowotnej
3. Organizacja spotkań dla rodziców z dziećmi aktywizujących zaangażowanie rodzica w spędzanie wolnego czasu z dzieckiem (zajęcia z podziałem na różne grupy wiekowe dzieci)
4. Organizacja wydarzeń promujących zdrowy tryb życia.

Powyższe działania oraz metody ich realizacji wprowadzone na terenie Miasta Divion okazały się na tyle interesujące dla zespołu profesjonalistów biorących udział w wizycie studyjnej, że postanowiono je wdrożyć w Programie Wsparcia Rodziny na lata 2021-2024.

2. System wsparcia rodziny.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej podzieliła kompetencje między samorząd gminny i powiatowy. Praca z rodziną biologiczną należy do zadań własnych gmin, a pieczę zastępczą organizuje powiat.

W związku z tym, iż umieszczenie dziecka w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej stanowi silną, często ostateczną i traumatyczną w skutkach ingerencję w dany system rodzinny, szczególnie ważne jest położenie nacisku na pracę z rodziną biologiczną oraz zapobieganie sytuacjom, w których dzieci są wieloletnimi ofiarami zaniedbania i przemocy domowej. Należy przy tym wykorzystać wiedzę na temat przemocy w rodzinie, a także innych czynników negatywnie wpływających na jej kondycję takich jak: trudna sytuacja finansowa, śmierć jednego z rodziców, przewlekłe choroby w rodzinie, występowanie chorób i zaburzeń psychicznych, uzależnienia, brak pracy (szczególnie, gdy jest to forma z wyboru, a nie braku możliwości jej podjęcia), niepełnosprawność, trudne warunki bytowe czy niskie wykształcenie rodziców. Te czynniki, a przede wszystkim ich świadomość u pracowników zajmujących się pomaganiem mogą pozwolić na wstępne identyfikowanie rodzin z grup ryzyka oraz proponowanie im różnych form pomocy już na początku zauważenia problemu (adekwatnie do sytuacji) np. udziału w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego, wsparcia psychologicznego, pomocy w nauce, psychoterapii indywidualnej, psychoterapii systemowej. Niestety, badania wskazują, że przemoc, zanim zostanie ujawniona, jest stosowana w rodzinach przez wiele lat, a samo jej ujawnienie, nie zawsze oznacza możliwość uzyskania adekwatnej pomocy przez wszystkich członków rodziny. Jak pokazują badania Kantar Polska dla Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (2019)³, „w środowiskach dotkniętych przemocą od pokoleń może ona uchodzić za coś normalnego”. Oznacza to, że większość ofiar nie ma świadomości swojej sytuacji, a także praw i możliwości uzyskania pomocy – podobnie dotyczy się to osób obserwujących przemoc, które minimalizują jej skutki i udają, że nie ma ona miejsca. Skutkuje to tym, że wyniki badań dotyczących przemocy są najczęściej zaniżone.

Należy przy tym podkreślić, że większość rodzin stara się jak najlepiej wychowywać swoje dzieci, zapewniając im troskę i bezpieczeństwo. W każdej rodzinie zdarzają się problemy oraz kryzysy, które nierzadko mają charakter sytuacyjny. Większy problem rodzi

³ Kantar Polska (2019). Ogólnopolska diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie, s. 6.

się, gdy dana rodzina coraz gorzej radzi sobie z istniejącymi już problemami i jej kondycja jest coraz słabsza. Wśród dzieci można to zaobserwować poprzez różnego typu wskaźniki behawioralne takie jak np. opuszczenie się w nauce, zaniedbanie fizyczne, brak bliskich przyjaciół, widoczny smutek i zmęczenie, wycofanie, brak inicjatywy, ale także dokuczanie innym, bójki, przeszkadzanie na lekcji, podważanie autorytetów, samookaleczenia czy też stosowanie środków psychoaktywnych. Tego typu kwestie mogą zostać dostrzeżone na poziomie szkolnym, przez wychowawcę lub innego nauczyciela, który ma częsty kontakt z danym dzieckiem. Wówczas nauczyciel powinien zaoferować rozmowę i wsparcie, a także wskazać możliwości pomocy poza szkołą. Sposób reagowania będzie zależał od trudności sprawy – w wielu sytuacjach nauczyciele potrafią udzielić wsparcia i stanowią ważną postać dla dziecka, ale czasami problemy są na tyle skomplikowane/intymne, że wymagają specjalistycznego rozeznania oraz stosownych kompetencji. Próby interwencji w sytuacjach, gdy osoba nie ma wiedzy i uprawnień do wydawania zaleceń dalszego postępowania mogą zaszkodzić dziecku oraz spowodować, że wycofa się ze współpracy (podobnie w przypadku rodziny). Ponadto, nauczyciele nie są przygotowani do niesienia pomocy psychologicznej, szczególnie w trudnych sytuacjach, co nie tylko nie pomaga dziecku, ale i obciąża nauczyciela, który ma inne zadania do wykonania – odbarczenie ich z tej roli może przynieść pozytywne skutki dla każdej ze stron. Trzeba także podkreślić, że problemy rodzinne oraz inne indywidualne trudności budzą wiele emocji u dzieci i młodzieży wobec czego bardzo często nie chcą ich omawiać na terenie szkoły, z nauczycielem, którego widują później na korytarzu. Z uwagi na wysoką intymność tego typu spraw należy umożliwić dzieciom rozmowy ze specjalistą - psychologiem, który byłby dostępny poza szkołą i mógłby dalej pokierować sprawą, zdiagnozować sytuację rodziny i jej aktualne potrzeby. Ponadto, obowiązuje go uregulowana prawnie tajemnica zawodowa, która nie obowiązuje nauczycieli – w efekcie sprawy uczniów mogą być omawiane przez osoby, które zgodnie z obowiązującymi przepisami, a także zasadami etycznymi, nie powinny mieć na ten temat wiedzy. W sytuacjach tego wymagających, psycholog mógłby współpracować ze szkołą, o ile diagnoza wskaże na taką potrzebę. Ważne jest także korzystanie ze wsparcia oferowanego na terenie powiatu – nierzadko niezbędnego do udzielenia fachowego wsparcia (np. wydanie stosownej opinii przez Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną).

Zadaniem gminy jest wykorzystanie i dopasowanie odpowiednich form wsparcia, które mogą wpłynąć na poprawę funkcjonowania danej rodziny, w związku z czym w obecnym

opracowaniu przytoczone zostaną dane na temat niepokojących zjawisk obecnych w rodzinach w gminie Kościelisko oraz propozycje planu poradzenia sobie z nimi.

Zgodnie z obowiązującym prawem, to na rodzicach ciąży obowiązek stworzenia warunków do prawidłowego rozwoju i wychowania dzieci. W przypadku kiedy rodzice nie wypełniają prawidłowo swoich funkcji opiekuńczo-wychowawczych, dochodzi do zaniedbań, rolą państwa jest pomoc rodzinie i stworzenie warunków do prawidłowego rozwoju dziecka. Wspieranie rodziny to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Wspieranie rodziny jest prowadzone za jej zgodą i aktywnym udziałem, z uwzględnieniem zasobów własnych oraz źródeł wsparcia zewnętrznego. Pracę z rodziną organizuje gmina lub podmiot, któremu gmina zleciła realizację tego zadania na podstawie art. 190 *Ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej*.

Praca z rodziną, zgodnie z *Ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, jest prowadzona w szczególności w formie:

1. konsultacji i poradnictwa specjalistycznego;
2. terapii i mediacji;
3. usług dla rodzin z dziećmi, w tym usług opiekuńczych i specjalistycznych;
4. pomocy prawnej, szczególnie w zakresie prawa rodzinnego;
5. organizowania dla rodzin spotkań, mających na celu wymianę ich doświadczeń oraz zapobieganie izolacji, zwanych dalej „grupami wsparcia” lub „grupami samopomocowymi”.

Praca z rodziną jest prowadzona także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną. W przypadku, gdy ośrodek pomocy społecznej poweźmie informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny przeprowadza w tej rodzinie wywiad środowiskowy, na zasadach określonych w *Ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (tekst jednolity: Dz.U. 2019 poz. 1507 z późn.zm.). Po przeprowadzeniu wywiadu, pracownik socjalny dokonuje analizy sytuacji rodziny. Jeżeli z analizy, wynika konieczność przydzielenia rodzinie **asystenta rodziny**, pracownik socjalny występuje do kierownika ośrodka pomocy społecznej z wnioskiem o jego przydzielenie. Do zadań asystenta rodziny należy w szczególności:

1. opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym,
2. opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej;
3. udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
4. udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
5. udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;
6. udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
7. wspieranie aktywności społecznej rodzin;
8. motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
9. udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;
10. motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
11. udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
12. podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
13. prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci;
14. prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;
15. dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku, i przekazywanie tej oceny kierownikowi Ośrodka;
16. monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną;
17. sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach;
18. współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;

19. współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą, o których mowa w art. 9a Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15. Praca asystenta rodziny ma na celu pomoc w przezwyciężeniu trudnej sytuacji rodzinnej. Asystent rodziny jest profesją w systemie wspierania rodziny, wprowadzoną ustawą o wspieraniu rodziny, której cechami charakterystycznymi są kompleksowe działania podejmowane wobec rodziny i polegające przede wszystkim na towarzyszeniu rodzinie, z zachowaniem profesjonalnych relacji, w pokonywaniu trudności, poprawie funkcjonowania i zmianie niekorzystnych dla rodziny sytuacji kryzysowych.

Zadania asystenta rodziny realizowane są zgodnie z przepisami ustawowymi i polegają przede wszystkim na prowadzeniu pracy z rodzinami, u których występuje wiele sprzężonych problemów, do których należą m.in.: niskie umiejętności opiekuńczo-wychowawcze, prowadzenia gospodarstwa domowego, uzależnienia, bezrobocie, ubóstwo, przewlekła choroba, niepełnosprawność, przemoc, wyuczona bezradność. Praca asystenta rodziny odbywa się w miejscu zamieszkania tych rodzin i poza nim, przy aktywnym współdziałaniu i współpracy pracownika socjalnego.

Jak widać z powyższej analizy, asystent rodziny posiada wiele bardzo trudnych zadań, które wymagają współpracy z innymi specjalistami oraz placówkami. Im większa sieć pomocowa w gminie, tym większa szansa na prawidłowe realizowanie zadań związanych z pracą z rodziną.

W celu wsparcia rodziny dziecko może zostać objęte opieką i wychowaniem w **placówce wsparcia dziennego**. Placówkę wsparcia dziennego prowadzi gmina, podmiot, któremu gmina zleciła realizację tego zadania na podstawie art. 190, lub podmiot, który uzyskał zezwolenie wójta. Placówka wsparcia dziennego współpracuje z rodzicami lub opiekunami dziecka, a także z placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Pobyt dziecka w placówce wsparcia dziennego jest nieodpłatny. Pobyt dziecka w placówce wsparcia dziennego jest dobrowolny, chyba że do placówki skieruje sąd. Kontynuacja istnienia tego typu placówki w Gminie jest bardzo ważnym czynnikiem prorozwojowym dla dzieci i młodzieży oraz ich rodzin, co wynika także z badań ankietowych. Dzięki temu dzieci i

młodzież mogą uzyskać wsparcie w wielu obszarach, a także modelować prawidłowe relacje międzyludzkie czy też doświadczyć alternatywnego środowiska wychowawczego, co jest szczególnie ważne w przypadku dzieci z rodzin dotkniętych przemocą.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie:

1. opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych;
2. specjalistycznej;
3. pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę.

Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie opiekuńczej zapewnia dziecku:

1. opiekę i wychowanie;
2. pomoc w nauce;
3. organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań.

Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie specjalistycznej w szczególności:

1. organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne;
2. realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię.

Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie pracy podwórkowej realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne. Placówka ta daje wsparcie dzienne dla dzieci i młodzieży, wspiera rodzinę i dziecko w taki sposób, aby zapobiec konieczności umieszczenia dziecka poza rodziną. Główne zadania dotyczą pomocy w nauce, organizacji czasu wolnego, rozwijania zainteresowań i pracy z rodziną dziecka. Specjalistyczne placówki wsparcia dziennego prowadzą grupowe albo indywidualne zajęcia terapeutyczne, pomagają w kryzysach szkolnych, rówieśniczych i osobistych w oparciu o indywidualną diagnozę. System opieki nad dzieckiem i rodziną zakłada taką organizację tej pomocy, aby w konsekwencji umacniać i ułatwiać odpowiedzialne i sprawne funkcjonowanie rodziny naturalnej i ograniczać do minimum wycofanie dzieci poza rodziną biologiczną a zwłaszcza

w placówkach opiekuńczo – wychowawczych. Placówka ta spełnia standardy określone w *Ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (Dz.U.2020 poz. 821 z późn. zm.).

W celu wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych rodzina może zostać objęta pomocą rodziny wspierającej.

Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, pomaga rodzinie przeżywającej trudności w:

1. opiece i wychowaniu dziecka;
2. prowadzeniu gospodarstwa domowego;
3. kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka. Rodzinę wspierającą ustanawia wójt właściwy ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspieranej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego. W przypadku, gdy dziecko pozbawione zostało opieki rodzicielskiej, należy mu zapewnić opiekę w formie pieczy zastępczej. Pieczę zastępczą organizuje powiat. Zgodnie z *Ustawą z dnia 9 czerwca 2011 roku, o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej* (Dz. U. z 2020r. poz. 821), System Pieczy Zastępczej to zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom. Podstawowym zadaniem pieczy zastępczej jest zapewnienie dzieciom opieki i wychowania w warunkach jak najbardziej podobnych do środowiska normalnej, zdrowo funkcjonującej rodziny. Intencją i założeniem opieki zastępczej jest jej tymczasowość. Oczywiście nie można wykluczyć i takich sytuacji, gdzie dziecko pozostanie pod opieką rodziców zastępczych do momentu osiągnięcia pełnoletności. W myśl w/w ustawy, piecza zastępcza sprawowana jest w formie rodzinnej (rodzina zastępcza) i instytucjonalnej (placówki opiekuńczo-wychowawcze).

Formy rodzinne to:

I. Rodzina zastępcza, która tymczasowo lub stale zapewnia opiekę i wychowanie dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej, które z powodu przeszkód

natury prawnej (rodzice nie zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej) nie mogą być przysposobione. Rodzina zastępcza może być ustanowiona także dla dziecka, które mogłoby zostać adoptowane (nie ma przeszkód natury prawnej), ale z różnych przyczyn nie udaje się znaleźć dla niego rodziny adopcyjnej. W wypełnianiu swoich funkcji rodzina zastępcza kieruje się dobrem przyjętego dziecka i poszanowaniem jego praw.

Rodzaje rodzin zastępczych:

1) rodziny zastępcze spokrewnione - to rodziny, w których opiekę i wychowanie nad dzieckiem przejmują dziadkowie, rodzeństwo rodziców lub rodzeństwo dziecka;

2) rodziny zastępcze niespokrewnione to rodziny, które z punktu widzenia prawa, są obce dla dziecka;

3) rodziny zastępcze zawodowe, w tym:

a) specjalistyczne – w tych rodzinach umieszcza się dzieci niedostosowane społecznie albo dzieci z różnymi dysfunkcjami lub problemami zdrowotnymi wymagającymi szczególnej opieki i pielęgnacji; w tym samym czasie w tego typu rodzinie może przebywać nie więcej niż troje dzieci,

b) o charakterze pogotowia rodzinnego – w takiej rodzinie umieszcza się nie więcej niż troje dzieci na pobyt okresowy do czasu unormowania sytuacji życiowej dziecka, nie dłużej niż na 12 miesięcy; w szczególnie uzasadnionych przypadkach pobyt dziecka może być przedłużony, jednak nie więcej niż o kolejne 3 miesiące; rodzina ta nie może odmówić przyjęcia dziecka w wieku do 10 lat, jeżeli zostało doprowadzone przez policję, w tej sytuacji dziecko przebywa w tej rodzinie do czasu wydania orzeczenia przez sąd opiekuńczy.

II. Rodzinny dom dziecka - jest przede wszystkim wielką rodziną składającą się z opiekunów i dzieci, które oczekują na zmianę sytuacji lub z powodu pewnych aspektów prawnych nie mogą zostać adoptowane bądź wrócić do rodziców. Niepełnoletni w różnym wieku wspólnie się wychowują, uczą i opiekują sobą nawzajem, co np. umożliwia nie rozdzielanie rodzeństwa, które trafiło do tego typu placówki. Rodzina zastępcza oraz rodzinny dom dziecka zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie. Dzieci mają zaspokajane potrzeby bytowe, rozwojowe, edukacyjne, emocjonalne, religijne czy społeczne. Rodzina

zastępcza kieruje się dobrem dziecka i poszanowaniem jego praw w szczególności prawa do: wiedzy o jego pochodzeniu, podtrzymywania kontaktu emocjonalnego z rodziną naturalną oraz swobodnego kontaktu z rodzicami i osobami bliskimi, poszanowania godności i wartości osobistej oraz ochrony przed wszelkimi formami przemocy.

Formy instytucjonalne:

I. Placówka opiekuńczo-wychowawcza - zapewnia dzieciom i młodzieży pozbawionym częściowo i całkowicie opieki rodzicielskiej oraz niedostosowanej społecznie całodobową, ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie, jak również wspiera działania rodziców w wychowaniu i sprawowaniu opieki. Pobyt w placówce powinien mieć charakter przejściowy, tj. do czasu powrotu dziecka do rodziny naturalnej lub ustanowienia rodziny zastępczej.

Placówki te ze względu na specyfikę działań dzielą się na:

1) placówki socjalizacyjne - zapewniają dziecku całkowicie lub częściowo pozbawionemu opieki rodzicielskiej (dla którego nie znaleziono rodzinnej opieki zastępczej), opiekę całodobową i wychowanie oraz zaspokajają jego niezbędne potrzeby. Placówka zapewnia dzieciom zajęcia wychowawcze, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapeutyczne, rekompensujące brak wychowania w rodzinie i przygotowujące do życia społecznego, a dzieciom niepełnosprawnym – odpowiednią rehabilitację i zajęcia specjalistyczne. Zapewnia kształcenie, wyrównywanie opóźnień rozwojowych i szkolnych. Podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny naturalnej, znalezienia rodziny przysposabiającej lub umieszczenia w rodzinnych formach opieki zastępczej,

2) placówki interwencyjne - przyjmują dzieci w sytuacjach wymagających natychmiastowego rozpoczęcia sprawowania całodobowej opieki i wychowania. Zapewniają doraźną opiekę na czas trwania sytuacji kryzysowej, dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych, opiekę i wychowanie do czasu powrotu do rodziny naturalnej lub umieszczenia w rodzinie adopcyjnej albo zastępczej, placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego albo socjalizacyjnego, dostęp do pomocy psychologiczno-pedagogicznej odpowiedniej do zaburzeń i odchyleń rozwojowych lub specyficznych trudności w uczeniu

się. Przygotowują diagnozę stanu psychofizycznego i sytuacji życiowej dziecka oraz ustalają wskazania do dalszej pracy z dzieckiem,

3) placówki rodzinne - zapewniają dzieciom częściowo lub całkowicie pozbawionym opieki rodziców całodobową opiekę i wychowanie w warunkach zbliżonych do domu rodzinnego, do czasu powrotu dziecka do rodziny, umieszczenia go w rodzinie adopcyjnej lub jego usamodzielnienia,

4) placówki specjalistyczno - terapeutyczne sprawują opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach. Placówka ta zapewnia dzieciom zajęcia wychowawcze, socjoterapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapeutyczne, rekompensujące braki w wychowaniu, a dzieciom niepełnosprawnym, także odpowiednią rehabilitację i zajęcia rewalidacyjne.

W **regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej** umieszczane są dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji, a nie mogą być umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub placówce opiekuńczo – wychowawczej.

Formą instytucjonalną jest także **interwencyjny ośrodek preadopcyjny**, gdzie umieszczane są dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie, nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

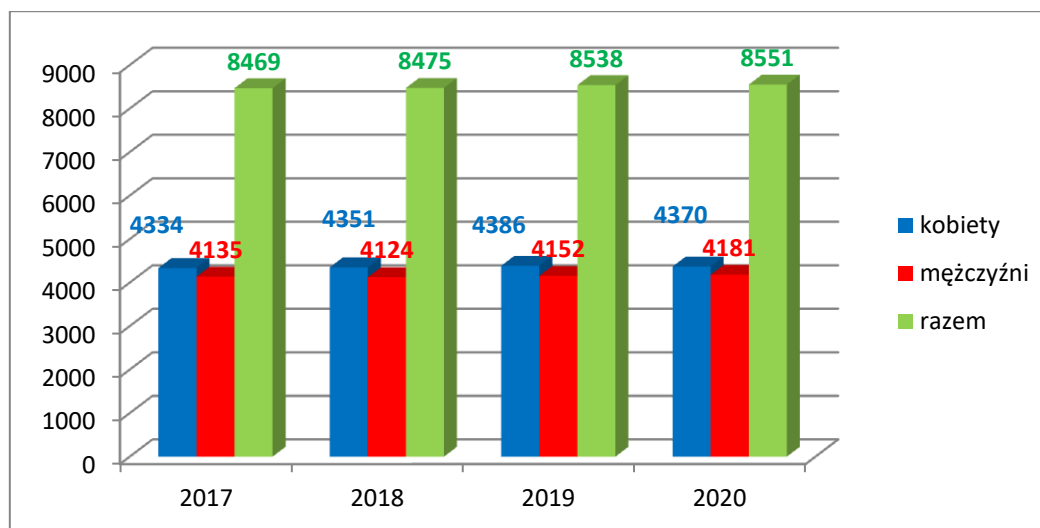
3. Podstawy prawne programu.

1. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tekst jednolity Dz.U. z 2020r., poz. 821).
2. Ustawa z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2020 roku, poz. 1876).
3. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005r. (Dz. U. z 2020r., poz. 218).
4. Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990r. (Dz.U. 2020r., poz. 713)
5. Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z dnia 26 października 1982 r. (Dz. U. z 2019r., poz. 2277 z późn. zm.)

4. Diagnoza demograficzno – społeczna gminy.

Na terenie Gminy Kościelisko w 2017 roku mieszkało 8 469 natomiast w kolejnych latach tj. 2018 (8 475), 2019 (8538) i 2020 (8551) wzrastała liczba osób zamieszkujących gminę.

Wykres 1. Liczba mieszkańców Gminy Kościelisko wg płci w latach 2017 - 2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG w Kościelisku

Tabela 1. Struktura mieszkańców Gminy Kościelisko wg płci, w latach 2017 - 2020.

Rok	Kobiety	%	Mężczyźni	%	razem
2017	4334	51,17	4135	48,83	8469
2018	4351	51,34	4124	48,66	8475
2019	4386	51,37	4152	48,63	8538
2020	4370	51,11	4181	48,90	8551

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG w Kościelisku

Wg podziału mieszkańców gminy na płeć w latach 2017-2020 udział procentowy kobiet przekraczał udział mężczyzn. Różnica ta nieznacznie zmalała w roku 2020.

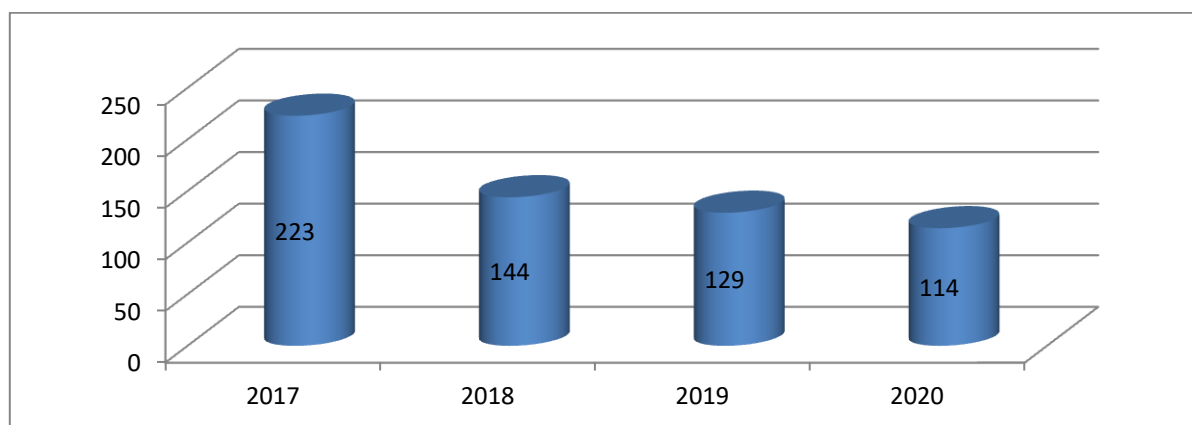
Tabela 2. Struktura mieszkańców Gminy Kościelisko wg miejscowości w latach 2017 - 2020.

Rok	Dzianisz	Kościelisko	Witów
2017	2266	4387	1707
2018	2263	4416	1689
2019	2269	4458	1701
2020	2303	4520	1728

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG w Kościelisku

Największą liczbę mieszkańców posiadało Kościelisko. W 2017 roku liczba mieszkańców tej miejscowości wynosiła 4387 osób, stanowiąc 51,80% ogółu mieszkańców gminy. W kolejnych trzech latach liczba nieznacznie wzrastała. Drugą miejscowością pod względem liczby mieszkańców jest Dzianisz, gdzie w 2017 roku mieszkało 2266 mieszkańców (26,73%), i podobnie jak w Kościelisku liczba mieszkańców zasadniczo nie uległa zmianie w kolejnych trzech latach, nieznaczny wzrost odnotowano w roku 2020. Trzecia miejscowość to Witów. W 2017 mieszkało w Witowie 1707 osób i ilość osób w przedstawionych latach nieznacznie wzrastała.

Ośrodek Pomocy Społecznej w Kościelisku w 2017 roku objął wsparciem 223 rodziny (587 osób w rodzinach). W 2018 roku liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej spadła do 144 rodzin, a w roku 2019 liczba rodzin objęta pomocą zmniejszyła się do 129. W roku 2020 liczba rodzin objętych wsparciem znowu spadła do 114 rodzin.

Wykres 2. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną w Gminie Kościelisko w latach 2017-2020.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OPS

W analizowanym przedziale czasu nastąpiło zmniejszenie się liczby rodzin objętych pomocą społeczną, między 2017 a 2020 rokiem o 109 rodzin.

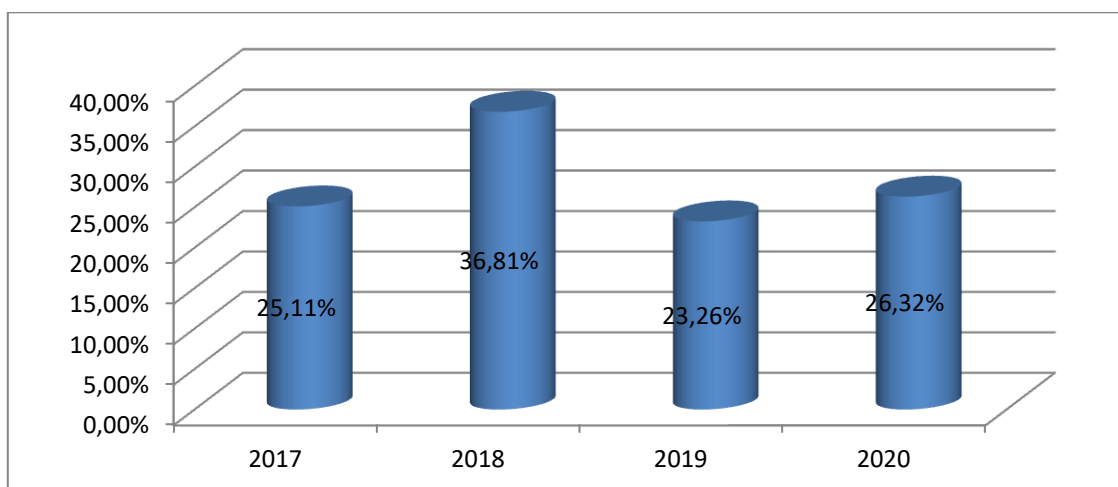
Tabela 3. Struktura rodziny osób korzystających ze wsparcia OPS w Gminie Kościelisko ze względu na liczbę osób w rodzinie w latach 2017-2020.

Struktura rodziny	2017 rok	2018 rok	2019 rok	2020 rok
1 osoba w rodzinie	47	14	21	12
2 osoby w rodzinie	67	52	52	49
3 osoby w rodzinie	57	17	6	6
4 osoby w rodzinie	33	28	21	18
5 osób w rodzinie	11	2	5	4
6 i więcej osób w rodzinie	8	31	24	25
Razem	223	144	129	114

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OPS

W latach 2017-2020 w Gminie Kościelisko największą liczbę rodzin stanowiły te, które posiadały w swoim składzie dwie osoby. W 2017 roku na drugim miejscu były kolejno rodziny trzyosobowe, jednoosobowe, czteroosobowe, a na końcu pięcio- i sześćosobowe. W roku 2018 na drugim miejscu były rodziny sześćosobowe, później czteroosobowe, trzyosobowe, jednoosobowe i na końcu pięćosobowe. W 2019 na drugim i kolejnym miejscu były rodziny: sześćosobowe, czteroosobowe, jednoosobowe i na końcu trzy- i pięćosobowe. W 2020 roku na drugim miejscu plasowały się rodziny sześćosobowe, czteroosobowe, jednoosobowe, a na końcu trzy- i pięćosobowe. Analiza zjawiska wskazała, że z roku na rok spada liczba osób korzystających z pomocy społecznej, ale nieznacznie wzrasta liczba rodzin o sześćosobowym składzie. Spada natomiast liczba rodzin jedno-, trzy- i czteroosobowych.

Kolejną istotną cechą w tworzeniu obrazu gospodarstw korzystających ze wsparcia pomocy społecznej w Gminie Kościelisko jest liczba rodzin z dziećmi oraz liczba dzieci w rodzinie. Przeprowadzona analiza danych wskazuje, iż w 2017 roku udział rodzin z dziećmi względem ogółu rodzin objętych pomocą OPS stanowił 25,11%, w 2018 roku 36,81%, w 2019 roku 23,26%, a w 2020 roku 26,32%.

Wykres 3. Udział procentowy rodzin z dziećmi objętych wsparciem OPS Kościelisko w latach 2017-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OPS

Analiza rodzin z dziećmi wykazała, że gospodarstwa domowe z dwójką dzieci występują najczęściej jeśli chodzi o korzystanie z pomocy OPS. Na drugim miejscu znajdują się rodziny z jednym dzieckiem, kolejne miejsce zajmują rodziny z trójką dzieci. Między 2017 a 2018 rokiem liczba dzieci utrzymywała się na podobnym poziomie, w 2019 roku nastąpił duży spadek, a w 2020 roku liczba dzieci nie uległa zmianie. Szczegółowa analiza gospodarstw z dziećmi została zawarta w poniższej tabeli.

Tabela 4. Liczba dzieci w rodzinach korzystających z pomocy OPS w Kościelisku w latach 2017-2020

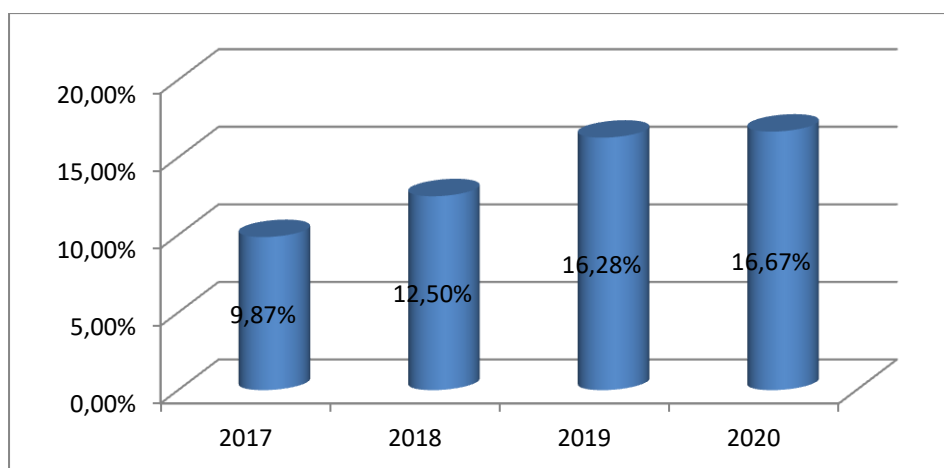
Liczba dzieci w rodzinie	2017 rok	2018 rok	2019 rok	2020 rok
1 dziecko	16	18	6	6
2 dzieci	22	19	9	10
3 dzieci	6	5	5	6
4 dzieci	3	3	4	3
5 dzieci	5	4	2	2
6 dzieci	2	2	2	1
7 i więcej	2	2	2	2

Razem	56	53	30	30
-------	----	----	----	----

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OPS

Kolejną cechą, która została poddana analizie była kwestia składu gospodarstwa domowego, a ściślej mówiąc – porównania liczby rodzin niepełnych do ogólnej liczby rodzin, co ma istotne znaczenie dla rozwoju i funkcjonowania poszczególnych jednostek.

Wykres 4. Procentowy (%) udział rodzin niepełnych względem ogólnej liczby rodzin objętych wsparciem OPS w Kościelisku w latach 2017-2020.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OPS

Liczba rodzin niepełnych w 2017 roku stanowiła 9,87% ogółu rodzin objętych wsparciem OPS, w 2018 roku 12,50 %, w 2019 roku 16,28%, a w 2020 roku 16,67%. Można zauważyć, że w przedstawionych latach wzrosła liczba rodzin niepełnych korzystających z pomocy OPS, jednak w porównaniu do poprzedniego roku, wzrost ten był nieznaczny. Poniżej przedstawiono skład rodzin niepełnych pod kątem liczby dzieci (Tabela 5).

Tabela 5. Liczba dzieci w rodzinach niepełnych objętych wsparciem OPS Kościelisko w latach 2017-2020

	2017 rok		2018 rok		2019 rok		2020 rok	
	L. rodzin	%	L. rodzin	%	L. rodzin	%	L. rodzin	%
1 dziecko	10	45,45	8	44,44	11	52,38	9	47,37
2 dzieci	4	18,18	5	27,78	5	23,81	5	26,32
3 dzieci	6	27,27	5	27,78	4	19,05	5	26,32
4 dzieci i więcej	2	9,09	0	0	1	4,76	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OPS

Wśród rodzin niepełnych, największą liczbę w latach 2017-2020 stanowiły te z 1 dzieckiem, natomiast najmniej rodzin niepełnych korzystających z pomocy posiadało 4 lub więcej dzieci.

Kolejnym elementem przeprowadzonej diagnozy była próba określenia, w jakim stopniu odnotowane w ustawie o pomocy społecznej dysfunkcje i problemy społeczne dotyczyły mieszkańców Gminy Kościelisko w latach 2017, 2018, 2019 i 2020. Ustawa ta precyzuje przyczyny ubiegania się o pomoc społeczną. Ich struktura w zbiorowości rodzin OPS została zamieszczona w poniższej tabeli.

Tabela 6. Dominujące powody przyznania pomocy społecznej w Gminie Kościelisko w latach 2017 - 2020.

Przyczyna przyznania pomocy społecznej	2017 rok		2018 rok		2019 rok		2020 rok	
	liczba rodzin	%	liczba rodzin	%	Liczba rodzin	%	Liczba rodzin	%
Ubóstwo	121	54,26	103	57,54	78	80,41	79	29,92
Bezdomność	0	0	0	0	1	1,03	1	0,38
Bezrobocie	70	31,39	60	33,52	42	43,29	36	13,64
Niepełnosprawność	58	26,0	48	26,82	36	37,11	38	14,39
Długotrwała lub ciężka choroba	39	17,49	49	27,37	46	47,42	41	15,53
Potrzeba ochrony macierzyństwa	6	2,69	4	2,23	4	4,12	5	1,89
Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych (ogółem)	43	19,28	32	17,88	32	32,99	29	10,99
w tym rodziny niepełne	26	11,66	20	11,17	21	21,65	18	6,82
w tym rodziny wielodzietne	26	11,66	18	10,06	14	14,43	11	4,17
Alkoholizm	2	0,90	1	0,56	0	0	1	0,38
Przemoc w rodzinie	0	0	0	0	0	0	2	0,76
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	0	0	0	0	1	1,03	3	1,14
Zdarzenie losowe	4	1,79	3	1,67	2	2,06	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OPS

Najczęściej spotykanym powodem ubiegania się o pomoc społeczną w latach 2017-2020 były uciążliwości wynikające z ubóstwa. Z tego tytułu pomocą OPS-u w 2017 roku objętych zostało 121 rodzin (54,26%), w 2018 roku 103 rodziny (57,54%), w 2019 roku 78 (80,41%), a w 2020 roku 79 (29,92%). Pokazuje to znaczący spadek udziału procentowego tej przyczyny jeśli chodzi o ubieganie się o pomoc społeczną. Drugą najczęstszą przyczyną ubiegania się o pomoc społeczną wśród rodzin w latach 2017-2018 były uciążliwości wynikające z bezrobocia członka rodziny, co zmieniło się w 2019 i 2020 roku – tutaj częstsza okazała się długotrwała lub ciężka choroba. Jeśli chodzi o bezrobocie to w 2017 roku

problemy te dotyczyły 70 rodzin, w 2018 roku 60, w 2019 42, a w 2020 nastąpił kolejny spadek do 36 rodzin. Jeśli chodzi o długotrwałą lub ciężką chorobę to w latach 2017-2020 prezentowało się to kolejno: 39, 49, 46 i 41 rodzin, co wskazuje na delikatny spadek w stosunku do poprzedniego roku. Inną ważną przyczyną starania się o pomoc była: niepełnosprawność (od 2017-2020 kolejno: 58, 48, 36, 38 rodzin) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (od 2017-2020 kolejno: 43, 32, 32, 29 rodzin, co wskazuje na delikatny spadek).

Najmniej rodzin korzystało z pomocy OPS z powodu bezdomności (od 2017-2018 żadna rodzina, a w 2019 i 2020 roku po jednej), trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (2017-2018 żadna rodzina, w 2019 jedna, a w 2020 wzrost do 3); zdarzeń losowych (tutaj tendencja spadkowa od 2017 roku do 2020 roku kolejno: 4, 3, 2 i 0 rodzin); alkoholizmu (od 2017 do 2020 roku kolejno: 2, 1, 0, 1 rodzin); przemocy w rodzinie (od 2017-2020 roku kolejno: 0, 0, 0, 2 rodziny); a także potrzeby ochrony macierzyństwa (od 2017-2020 kolejno: 6, 4, 4, 5 rodzin).

Rodziny w Gminie Kościelisko korzystają z różnych form pomocy, które świadczone są w Ośrodku Pomocy Społecznej. Z danych otrzymanych z Ośrodka wynika, że rodziny korzystają m.in. z programów operacyjnych „Pomoc Żywnościowa”, „Posiłek w szkole i w domu”, a także Karty Dużej Rodziny, Dobrego Startu 300+, świadczenia wychowawczego 500+ , świadczeń rodzinnych (zasiłki rodzinne wraz z dodatkami, jednorazowa zapomoga z tyt. urodzenia się dziecka, świadczenia rodzicielskie, świadczenia pielęgnacyjne, zasiłki pielęgnacyjne, specjalne zasiłki opiekuńcze), zasiłków celowych, usług opiekuńczych, dofinansowania gminy do pobytu w Domu Pomocy Społecznej, pomocy pracownika socjalnego i asystenta rodziny oraz z funduszu alimentacyjnego. Ponadto w gminie realizowany jest system stypendialny dla dzieci i młodzieży poprzez wypłacanie stypendiów socjalnych, naukowych i sportowych. W 2020 roku przyznano 60 stypendiów socjalnych, 12 naukowych i 10 sportowych,

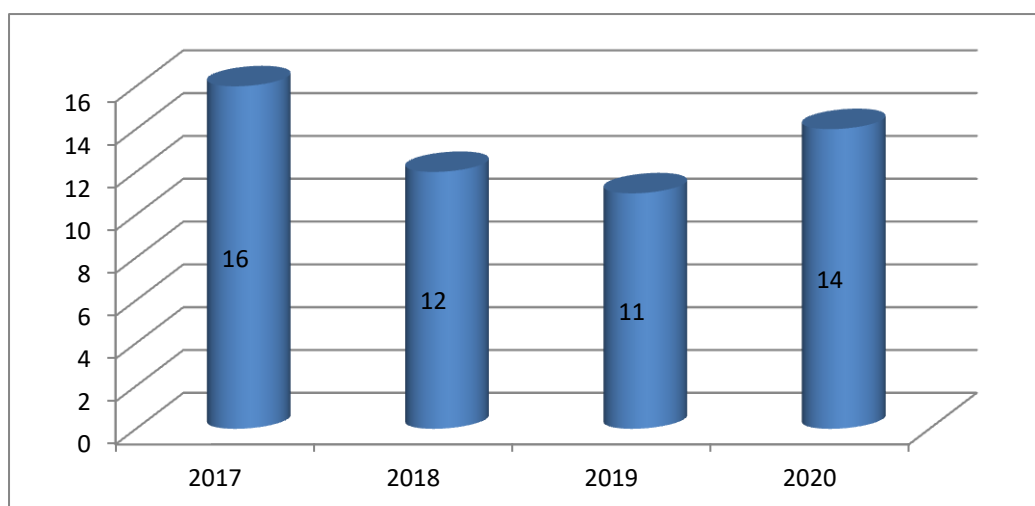
W Gminie Kościelisko działa Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, z pomocy której mogą skorzystać rodziny, w której występują problemy związane z nadużywaniem substancji psychoaktywnych, w tym alkoholu. W ramach pracy Komisji działa Punkt Konsultacyjny czynny raz w tygodniu, w którym udzielane są porady i wsparcie. W 2020 roku do Komisji wezwano 15 osób.

Przy Ośrodku Pomocy Społecznej w Kościelisku jest utworzony Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. W ramach Zespołu działa Punkt Informacji, Wsparcia i Pomocy dla osób Dotkniętych Przemocą w Rodzinie, w którym udzielane jest wsparcie psychologiczne i socjalne dla rodzin uwikłanych w przemoc domową.

Na terenie Gminy Kościelisko funkcjonują 3 publiczne szkoły podstawowe, przy których działają świetlice stanowiące element systemu wsparcia rodzin. Zapewniają one dzieciom pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, rozwój zainteresowań, organizację zabaw. Na terenie gminy funkcjonują również 3 przedszkola w tym 1 przedszkole niepubliczne.

W sytuacji, kiedy rodzice nie wypełniają prawidłowo swoich funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pomocy może udzielić asystent rodziny. W Ośrodku Pomocy Społecznej w Kościelisku zatrudniony jest 1 asystent rodziny. W 2017 roku liczba rodzin, które skorzystały z usługi asystenta rodziny wynosiła 16. W kolejnych latach spadła liczba rodzin korzystających z tej formy wsparcia do 12 rodzin (2018) i 11 rodzin (2019), natomiast w 2020 liczba zwiększyła się do 14 rodzin.

Wykres 5. Liczba rodzin korzystających z usług asystenta rodziny w Gminie Kościelisko w latach 2017-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z OPS

Istotnym wsparciem asystenta rodziny w pracy, a jednocześnie realizacją założeń ustawy o wspieraniu i systemie pieczy zastępczej i programu wsparcia dziecka i rodziny dla Gminy Kościelisko było utworzenie w 2018 roku Placówki Wsparcia Dziennego w Gminie

Kościelisko dla dzieci i młodzieży, gdzie świadczone jest wsparcie w formie opiekuńczej i specjalistycznej. Placówka jest prowadzona w dwóch oddziałach w Kościelisku i w Dzianiszu o łącznej liczbie miejsc 50. W 2018r roku w ramach pracy placówki skorzystało z pomocy specjalistów 86 dzieci, a w 2019 roku ilość nowych dzieci, którym udzielana była pomoc wzrosła o 32. Natomiast jeżeli chodzi o rodziny to w 2018r roku skorzystało z pomocy specjalistów 98 rodzin, a w 2019 roku ilość nowych rodzin, którym udzielana była pomoc wzrosła o 34. W 2020 roku w placówce było 14 nowych dzieci, a łącznie było ich 132. W placówce jest zapewniona dostępność specjalistów poprzez 5 psychoterapeutów, 2 psychologów, 4 pedagogów, 2 logopedów, 3 socjoterapeutów. Ponadto Placówka pośredniczyła w konsultacji psychiatrycznej, dietetycznej i neurologicznej.

Jednak mają miejsce sytuacje, gdy dziecko pozbawione zostaje opieki rodzicielskiej i wówczas gmina zapewnia dziecku opiekę w formie pieczy zastępczej. W 2019 roku 8 dzieci przebywało w systemie pieczy zastępczej z tego:

- 3 osoby przebywające w placówce opiekuńczo – wychowawczej,
- 5 osób przebywających w rodzinach zastępczych (1- w rodzinie zastępczej zawodowej, 1 - w rodzinie zastępczej spokrewnionej, 3 – w rodzinach zastępczych niezawodowych)

W 2020 roku sytuacja nie zmieniła się.

5. Adresaci programu.

Adresatami programu są rodziny mieszkające na terenie Gminy Kościelisko przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Najczęściej są to rodziny ubogie; dotknięte bezrobociem; doświadczające różnego rodzaju przemocy; rodziny, w których są osoby uzależnione od alkoholu, narkotyków i innych używek; małoletni rodzice; rodziny przeżywające trudności związane ze stanem zdrowia swoim i swoich dzieci; rodziny z doświadczeniem przykrych wydarzeń losowych; rodziny zagrożone umieszczeniem dzieci w pieczy zastępczej, bądź też takie, którym została odebrana lub ograniczona władza rodzicielska. Programem mogą zostać objęte rodziny, które nie posiadają odpowiednich umiejętności wychowawczych lub są niewydolne wychowawczo.

Trudności rodziny w prawidłowym wypełnianiu jej funkcji wpływają negatywnie na kondycję psychofizyczną poszczególnych jej członków, a w najgorszym wypadku mogą prowadzić do załamania struktury rodzinnej. Oddziaływania ukierunkowane na profilaktykę, korektę oraz minimalizowanie efektów tych trudności stanowią szansę na przywrócenie rodzinnej homeostazy oraz zapobiegnięcie dalszym, negatywnym konsekwencjom tego stanu rzeczy.

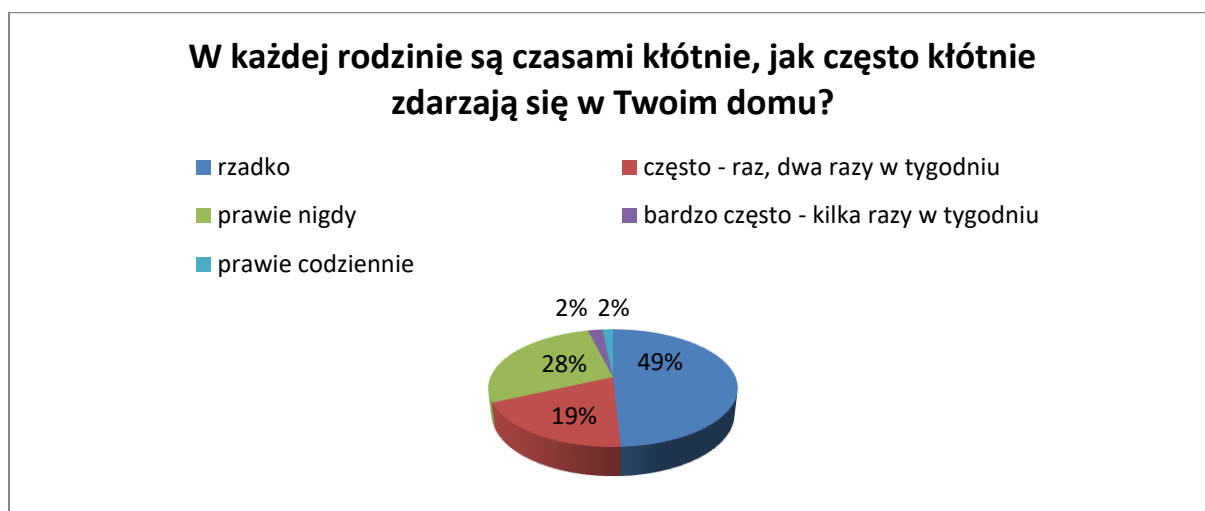
Program skierowany jest również do przedstawicieli instytucji oraz służb pracujących na rzecz dziecka i rodziny.

6. Streszczenie wyników badań ankietowych.

Celem głównym przeprowadzonych badań ankietowych było zdiagnozowanie potrzeb w zakresie wsparcia dzieci i młodzieży na terenie Gminy Kościelisko. Badana grupa obejmowała 305 uczniów w wieku od 11 do 17 lat uczęszczających do jednej z 3 szkół na terenie gminy Kościelisko (Szkoła Podstawowa im. Wł. Jagiełły w Kościelisku, Szkoła Podstawowa im. Kurierów Tatrzańskich w Dzianiszu lub Szkoła Podstawowa im. ks. Leona Musielaka w Witowie). W każdym przypadku badanie obejmowało dwie części: warsztaty dotyczące radzenia sobie ze stresem oraz część właściwą – wypełnianie ankiet w sposób anonimowy, przy stanowiskach komputerowych. Wszystkie badania odbyły się na terenie szkół, pod nadzorem trenerów prowadzących warsztaty, którzy dbali o bezpieczną atmosferę w trakcie badania. Na zlecenie Gminy Kościelisko badania przeprowadzili psychologowie i pedagodzy zatrudnieni przez Krakowską Fundację Psychoterapii i Rozwoju „DOM TERAPII”. Udział w badaniach był dobrowolny i wymagał zgody rodzica. Narzędziem badawczym wykorzystanym w badaniu była ankieta zawierająca 38 pytań, 36 z nich miało charakter pytań jednokrotnego wyboru, a 2 – wielokrotnego wyboru. Ankieta została opracowana przez profesjonalistów z terenu Gminy Kościelisko, pracujących z dziećmi i młodzieżą biorących udział w warsztatach realizowanych w ramach projektu „Nowe wzorce usług społecznych w dziedzinie wsparcia dziecka i rodziny”, przy współpracy pracowników Fundacji „DOM TERAPII”, Stowarzyszenia Na Rzecz Rozwoju i Aktywności Społecznej „ZROZUM BY POMAGAĆ” oraz zaproszonego do kooperacji metodologa.

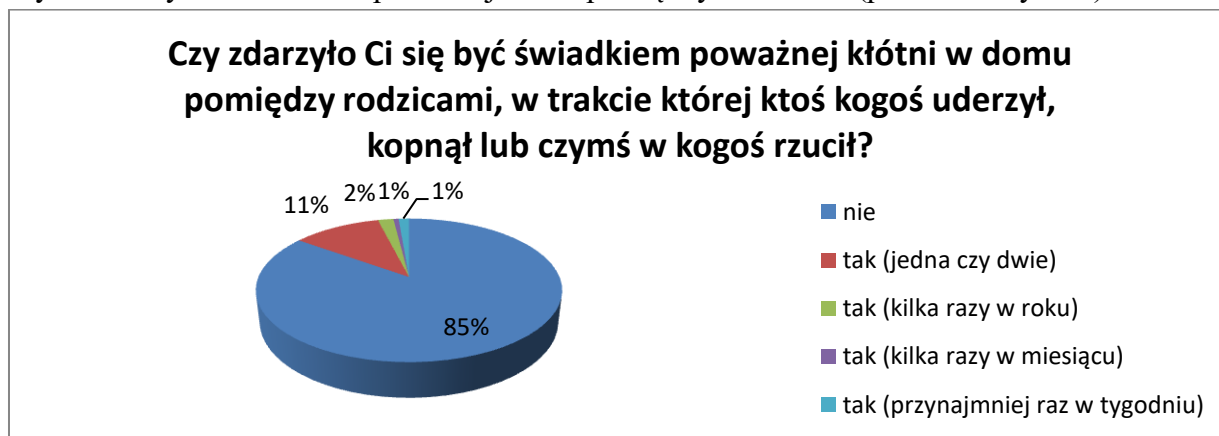
W niniejszym dokumencie wykorzystano analizę wyników badań dla pytań związanych z najważniejszymi obszarami z punktu widzenia utworzenia jak najbardziej adekwatnej strategii wspierania rodzin w Gminie Kościelisko. Pozostałe pytania umieszczone są w szczegółowym opracowaniu wyników badań ankietowych (odrębny dokument).

Wykres 6. Analiza intensywności napięć pomiędzy członkami rodziny.

Z wykresu wynika, że największą grupę respondentów stanowią osoby, u których w rodzinie kłótnie zdarzają się rzadko (49%), następnie prawie nigdy (28%), często (19%), bardzo często (2%) i prawie codziennie (2%). Oznacza to, że u co czwartej osoby często występują napięcia pomiędzy członkami rodziny, co z pewnością wpływa na kondycję emocjonalną wszystkich jej członków.

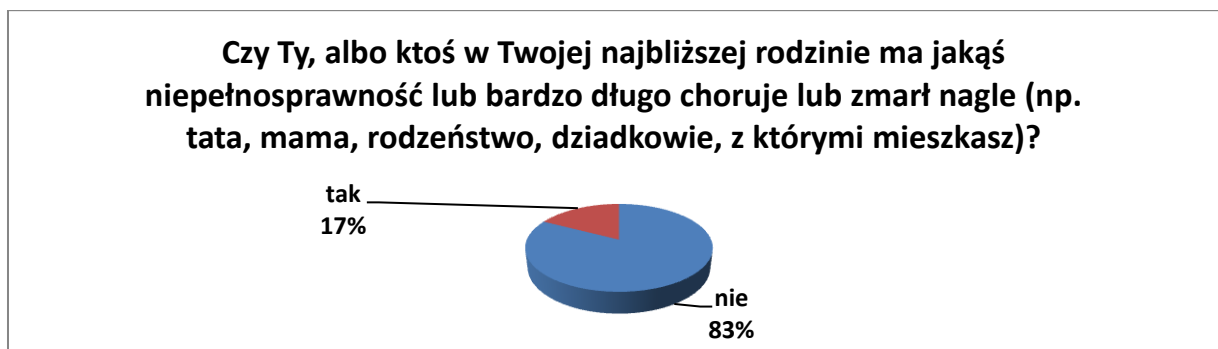
Wykres 7. Bycie świadkiem poważnej kłótni pomiędzy rodzicami (przemoc fizyczna).

Najwięcej respondentów zaprzeczyło, aby było świadkiem poważnej kłótni pomiędzy rodzicami, w trakcie której dochodziło do przemocy fizycznej (85%). Co dziesiąty badany był świadkiem takiej sytuacji, ale jeden czy dwa razy, 2% kilka razy w roku oraz po 1% kilka razy w miesiącu i kilka razy w tygodniu. Wyniki te pokazują, że bardzo niepokojąca sytuacja dotycząca przemocy fizycznej w domu dotyczy małego odsetka badanych dzieci i młodzieży, co nie zmienia faktu, że wymaga ona podjęcia stosownych działań (bo dziecko, które

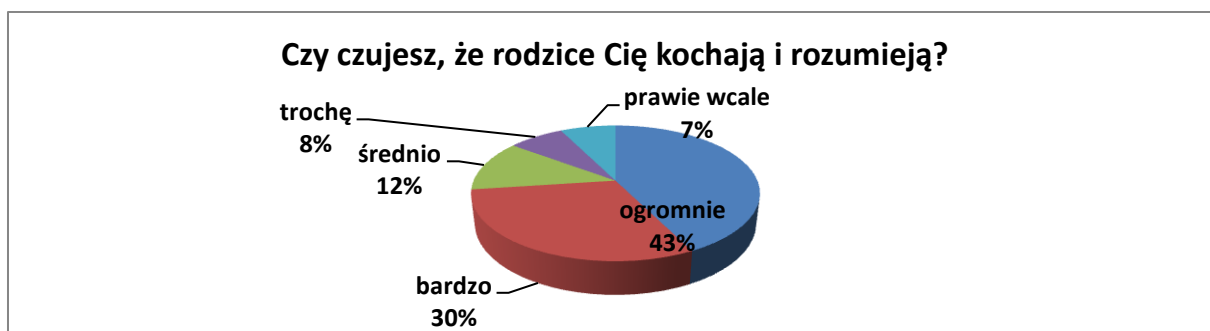
obserwuje przemoc, staje się jej ofiarą) np. warsztatów dotyczących radzenia sobie z emocjami, psychoedukacji dzieci w zakresie oznak przemocy i możliwych sposobów działania, a także indywidualnych konsultacji psychologicznych, w trakcie których zostałyby dobrana odpowiednia pomoc dla konkretnej rodziny (na terenie Gminy lub w innych specjalistycznych miejscach). Wyniki pokazują także, że należy kontynuować dotychczasowe oddziaływania profilaktyczne.

Wykres 8. Niepełnosprawność, choroba przewlekła i/lub śmierć w rodzinie.

Prawie co piąte dziecko doświadczyło lub doświadcza jednej z trzech sytuacji: śmierć bliskiej osoby, przewlekła choroba i/lub niepełnosprawność w rodzinie. Wszystkie te sytuacje są mocnym obciążeniem dla dzieci i ich rodzin, co może wpływać na kondycję emocjonalną poszczególnych jej członków, a szczególnie traumatyczna może być śmierć samobójcza w rodzinie (z praktyki psychoterapeutycznej wiadomo, że takie sytuacje mają miejsce w Gminie Kościelisko). Możliwość porozmawiania ze specjalistą na temat przeżywanej żałoby po osobie bliskiej bądź dotycząca trudności wynikających z mieszkania i pomagania osobie chorej/niepełnosprawnej może stanowić duże odciążenie dla rodziny.

Wykres 9. Poczucie bycia kochanym przez rodziców.

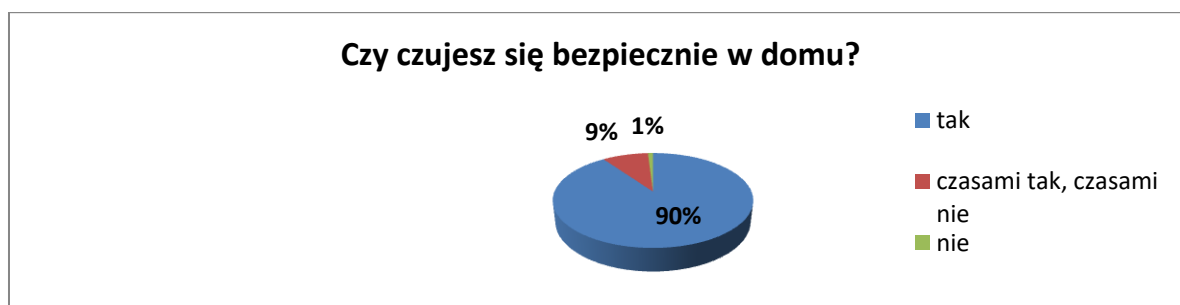
Z wykresu wynika, że większość badanych czuje, że rodzice ich rozumieją: ogromnie (43%), bardzo (30%). Z kolei 12% badanych średnio odczuwa miłość i zrozumienie z ich strony, 8% zaledwie trochę, a 7% wcale. Oznacza to, że aż 15% badanej młodzieży nie czuje się kochana ani rozumiana przez swoich rodziców, a tego typu odczucia są niezbędne do prawidłowego rozwoju, w tym poczucia własnej wartości. Na kolejnym wykresie szczegółowej zanalizowano kwestię relacji z rodzicami.

Wykres 10. Czas poświęcany dzieciom przez rodziców.

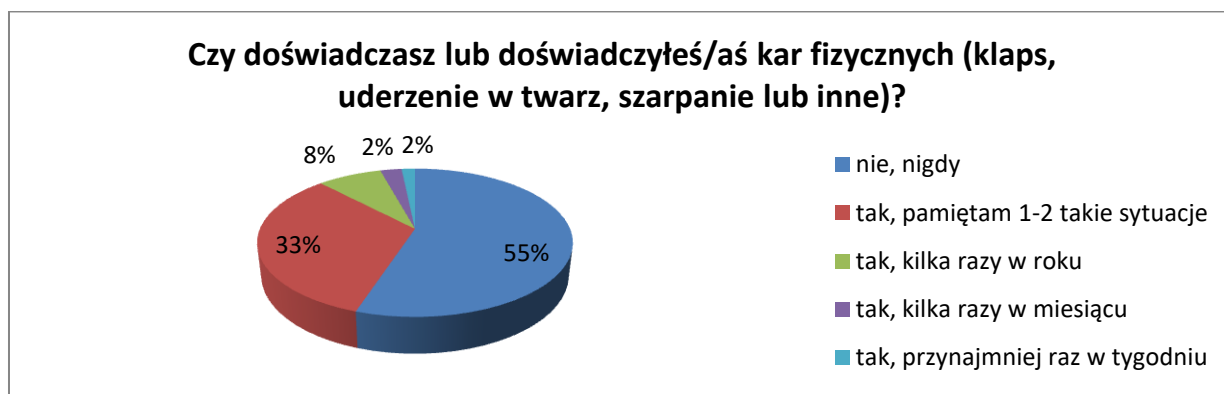
Z danych wynika, że większość (69%) badanych ma poczucie, że rodzice spędzają z nimi wystarczającą ilość czasu i mogą z nimi porozmawiać. Prawie 1/3 rzadko ma takie poczucie, a 3% badanych uważa, że rodzice nie mają dla nich czasu. Sytuacja ta pokazuje, że co trzeci badany nie może liczyć na to, że porozmawia ze swoimi rodzicami, gdy tylko będzie taka potrzeba. Komunikacja w rodzinie stanowi podstawę poczucia bezpieczeństwa oraz daje możliwość reagowania na różne niepokojące sytuacje, których doświadczają dzieci. Stworzenie miejsc, w których dzieci i rodzice mogliby spędzać więcej czasu razem wydaje się być niezwykle istotnym rozwiązaniem dla stymulowania lepszych kontaktów pomiędzy nimi. Z kolei możliwość porozmawiania ze specjalistą-psychologiem byłaby korzystnym rozwiązaniem dla dzieci, których rodzice mimo stymulowania, nie będą gotowi do rozmowy na trudne tematy poruszane przez dziecko.

Wykres 11. Poczucie bezpieczeństwa w domu.

Powyższy wykres pokazuje, iż większość badanych dzieci czuje się bezpiecznie w swoich domach, jednak co dziesiąty badany nie zawsze ma takie poczucie, a 1% nie czuje się bezpiecznie wcale – to ta grupa dzieci jest najbardziej narażona na bycie ofiarami przemocy lub innych negatywnych działań ze strony swojej rodziny, co nie może zostać niezauważone. Poczucie bezpieczeństwa stanowi fundament prawidłowego rozwoju psychospołecznego dziecka. Umożliwienie dzieciom i młodzieży rozmów z psychologiem poza szkołą czy też kontakt psychologa ze szkołami w celu identyfikowania dzieci najbardziej zagrożonych byciem ofiarą krzywdzących zachowań ze strony osób dorosłych wydaje się być bardzo dobrym rozwiązaniem pomocowym dla dzieci, młodzieży i ich rodzin, które doświadczają trudności.

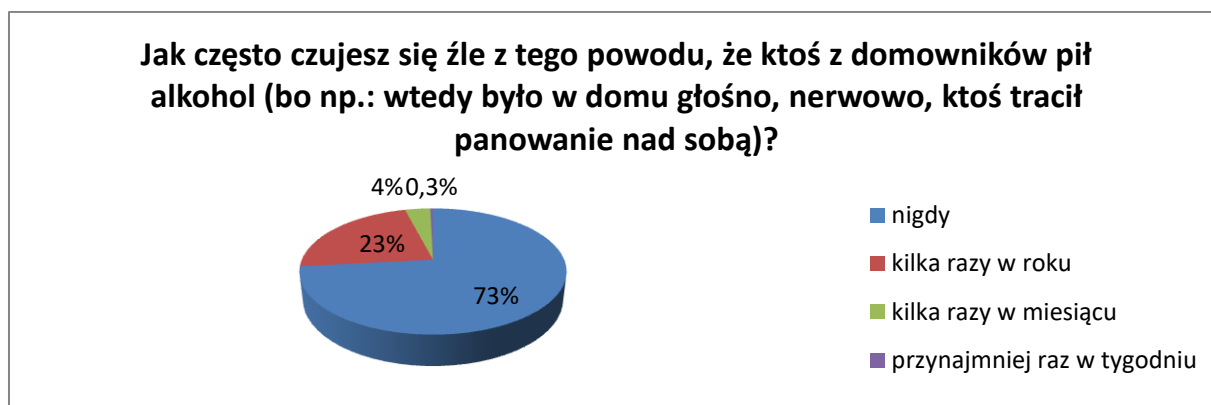
Wykres 12. Stosowanie przemocy fizycznej wobec dzieci w domu.

Z wykresu wynika, że ponad połowa badanych (55%) nigdy nie doświadczyła kar fizycznych. Jedna trzecia badanych pamięta 1-2 takie sytuacje, 8% doświadcza ich kilka razy w roku, a po 2% badanych kilka razy w miesiącu lub przynajmniej raz w tygodniu. Pokazuje to, iż pomimo prawnego zakazu stosowania kar fizycznych (ze względu m.in. na ich daleko idące, negatywne konsekwencje dla rozwoju dziecka) są one nadal obecne. Około 4% badanych dzieci jest narażona na takie sytuacje bardzo często, co wymaga podjęcia

odpowiednich działań. Analiza tego wykresu oraz poprzednich pokazuje, że istnieje mały procent badanych, którzy nie czują się bezpiecznie w domu, co wynikać może między innymi z byciem ofiarą przemocy ze strony osób dorosłych/rodziców. Grupa ta wymaga zidentyfikowania - stosowanie z aktualną wiedzą psychologiczną możliwe jest określenie czynników ryzyka występowania tego typu zachowań w rodzinie (np. alkoholizm, niski status socjoekonomiczny, ale też rodzice pozornie dobrze funkcjonujący, mający wysokie stanowiska, ale niepotrafiący sobie radzić z emocjami). Działania te można realizować poprzez współpracę specjalisty-psychologa ze szkołą, np. poprzez rozmowy z nauczycielami, konsultacje, obserwacje w klasie. Zgodnie z obowiązującym prawem zidentyfikowanie przemocy w rodzinie wymaga podjęcia interwencji (art. 12 Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie; art. 304 Kodeksu Postępowania Karnego; art. 240 Kodeksu Karnego w przypadku przemocy seksualnej). Aby zatrzymać przemoc w rodzinie, potrzeba sztabu ludzi, zintegrowanego i interdyscyplinarnego podejścia systemowego i skutecznych procedur ochronnych, a więc ważna jest międzyinstytucjonalna współpraca profesjonalistów w Gminie.

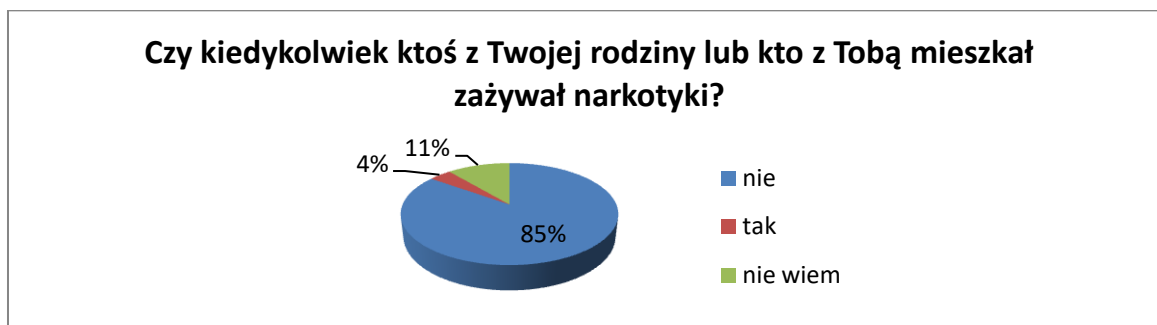
Wykres 13. Złe samopoczucie dzieci wynikające z nadużywania alkoholu przez domownika.

Z danych wynika, że 73% badanych nie czuło się źle z powodu nadużywania alkoholu przez domowników. Kilka razy w roku doświadcza tego 23% dzieci, 4% kilka razy w miesiącu, a 0,3% przynajmniej raz w tygodniu. Analiza tego pytania znowu pokazuje, że istnieje mały procent dzieci i młodzieży, która przeżywa nieprzyjemne sytuacje w domu wynikające z nadużywanie alkoholu przez rodziców i czuje się z tego powodu źle. Identyfikowanie rodzin z problemem alkoholowym oraz oferowanie im wsparcie może być sukcesywnie realizowane poprzez współpracę szkoły, OPSu, psychologa czy też innych osób pracujących z dziećmi i ich rodzinami. Wówczas dzieci oraz rodzina mogą otrzymać

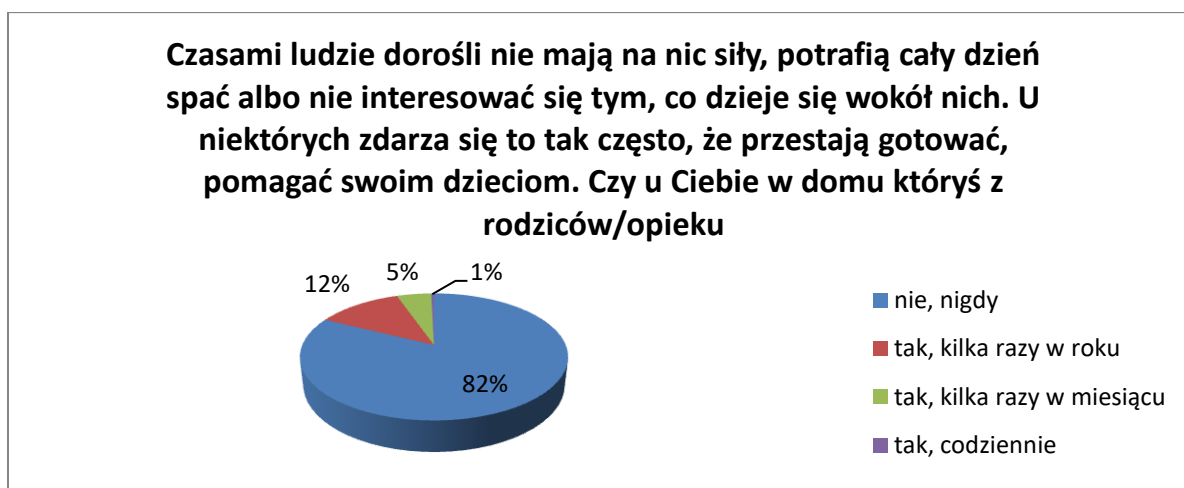
specjalistyczną pomoc oferowaną przez Gminę, w tym także w Placówce Wsparcia Dziennego.

Wykres 14. Zażywanie narkotyków przez członków rodziny.

Większość respondentów (85%) zadeklarowała, że nikt w rodzinie nie zażywał narkotyków, a 4% odpowiedziało twierdząco. Niewiedzę w tej kwestii zadeklarowało 11% dzieci. Oznacza to, że zażywanie narkotyków przez członków rodziny stanowi problem u małego odsetka rodzin i wymagałby monitorowania tak samo, jak w przypadku uzależnienia od alkoholu. Wskazana jest także kontynuacja szeroko rozumianej profilaktyki w ramach Programu Wychowawczego Szkoły.

Wykres 15. Zaniedbywanie obowiązków przez rodziców z powodu problemów emocjonalnych.

Z wykresu wynika, że w domach u 82% respondentów nie miały miejsce sytuacje, w których rodzic/opiekun przejawiał objawy obniżenia nastroju, w efekcie których nie miał na nic siły. Kilka razy w roku zdarzyło się to u 12% badanych, kilka razy w miesiącu u 5% natomiast codziennie u 1%. Po raz kolejny pokazuje to, iż marginalna grupa dzieci

wychowuje się w domu, w którym istnieje poważny problem dotyczący rodzica, który wymagałby interwencji. Możliwość skorzystania z porady psychologa oraz dalszego ukierunkowania rodzica, co do możliwości uzyskania pomocy (np. lekarskiej) stanowi ważne źródło wspierania rodzin na terenie Gminy. Ponadto ważne jest, aby w prowadzonych warsztatach psychoedukacyjnych na terenie szkoły poruszane były kwestie dotyczące radzenia sobie ze stresem oraz rozpoznawania u siebie oznak obniżonego nastroju i znajomości miejsc, gdzie można zgłosić się po pomoc.

Wykres 16. Palenie papierosów przez młodzież.

Z wykresu wynika, że prawie $\frac{3}{4}$ badanych nie paliło papierosów/e-papierosów. U badanych, którzy mieli takie doświadczenie: 17% tylko spróbowało, 7% czasami nadal pali, a 4% pali często. Oznacza to, że co dziesiąty badany jest narażony na uzależnienie od papierosów/e-papierosów, co wymaga kontynuowania oddziaływań profilaktycznych np. wynikających z Programu Wychowawczego Szkoły oraz organizowania dodatkowych zajęć, gdzie młodzież mogłaby modelować pozytywne wzorce zachowań (np. w ramach zajęć szkolnych, Placówki Wsparcia Dziennego).

Wykres 17. Spożywanie alkoholu przez młodzież.

Z wykresu wynika, że 56% badanych nie piło nigdy alkoholu. Wśród osób, które miały takie doświadczenia: 29% tylko spróbowało, 9% piło kilka razy, a 6% pije nadal, gdy

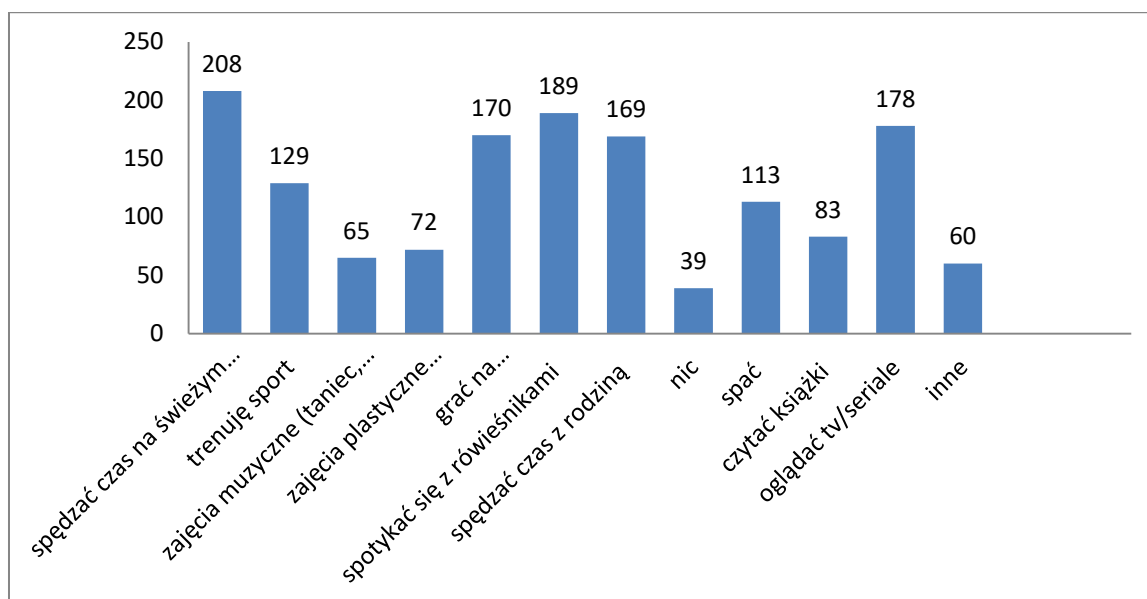
jest taka okazja. Oznacza to, że około 15% młodzieży może być narażona na nadużywanie alkoholu, po który badani sięgali częściej niż po papierosy. Wymaga to intensyfikowania oddziaływań profilaktycznych, ale także stworzenia miejsc, gdzie młodzież może spędzać czas wolny np. pod opieką dorosłych, czy też ze swoimi rodzinami. Wówczas możliwe jest promowanie zdrowego stylu życia, aktywnego spędzania czasu wolnego, a nie stosowania środków psychoaktywnych w celu poprawienia nastroju. W przypadku, gdy używanie alkoholu zostanie dostrzeżone przez rodziców/nauczycieli, ważne jest, aby młodzież mogła porozmawiać z psychologiem, niezależnym od szkoły. Spożywanie/nadużywanie alkoholu może być objawem głębszych trudności danego nastolatka i wymagać interwencji terapeutycznej.

Wykres 18. Zażywanie narkotyków przez młodzież.

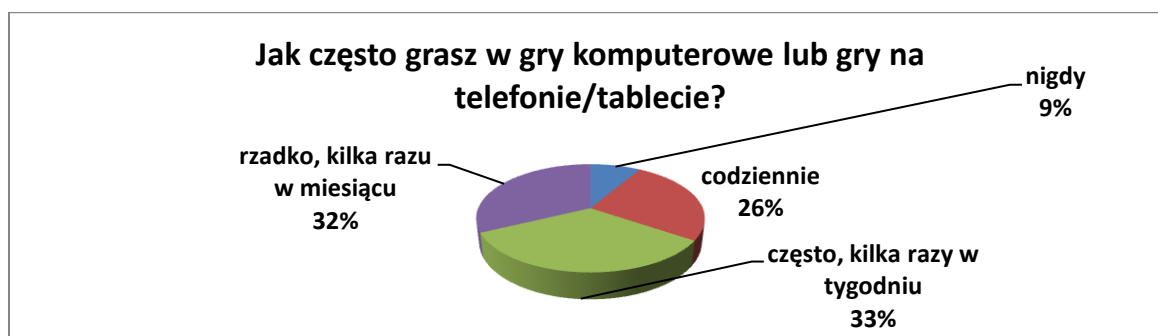
Z wykresu wynika, że zdecydowana większość (97%) nigdy nie zażywała narkotyków. Wśród osób, które miały takie doświadczenia: 2% zażyły tylko raz, a 1% zażywa czasami. Żaden respondent nie zaznaczył odpowiedzi, aby często zażywał narkotyki. Oznacza to, że narkotyki i ryzyko ich nadużywania stanowią względnie mały problem w Gminie Kościelisko, jednak należy w dalszym ciągu utrzymać profilaktykę np. poprzez zajęcia psychoedukacyjne w Programach Wychowawczych Szkoły. Zwłaszcza, że dane od kuratorów sądowych z referatu rodzinnego mówią, że problem jest obecny i narasta – możliwe, że dotyczy bardziej młodzieży ze szkół ponadpodstawowych, ale to pokazuje, że profilaktyka w szkołach podstawowych jest niezbędna.

Wykres 19. Preferencje co do spędzania czasu wolnego.

Z wykresu wynika, że największą liczbą głosów cieszyły się takie formy aktywności jak: spędzanie czasu na świeżym powietrzu (208 osób), spotkanie się z rówieśnikami (189 osób), oglądanie TV/seriali (178), granie na komputerze (170), spędzanie czasu z rodziną (169), trenowanie sportu (129) i spanie (113). Nieco mniejszym zainteresowaniem cieszyły się takie odpowiedzi jak: czytanie książek (83), zajęcia plastyczne (72), zajęcia muzyczne (65), nic (30) oraz inne (60). Wśród odpowiedzi „inne” w większości były to formy aktywności sportowej, towarzyskiej (rodzinnej i rówieśniczej) oraz takie, które można przyporządkować do wcześniej wymienionych kategorii. Z odpowiedzi młodzieży wynika, że należy skupić się na umożliwieniu korzystania przez młodzież z aktywnych form spędzania czasu wolnego, szczególnie na świeżym powietrzu. Warto skupić się także na organizowaniu zajęć pozalekcyjnych – sportowych, plastycznych, muzycznych oraz rozwijających zainteresowania, które wpływają pozytywnie na rozwój psychospołeczny dziecka.

Wykres 20. Częstotliwość grania w gry komputerowe.

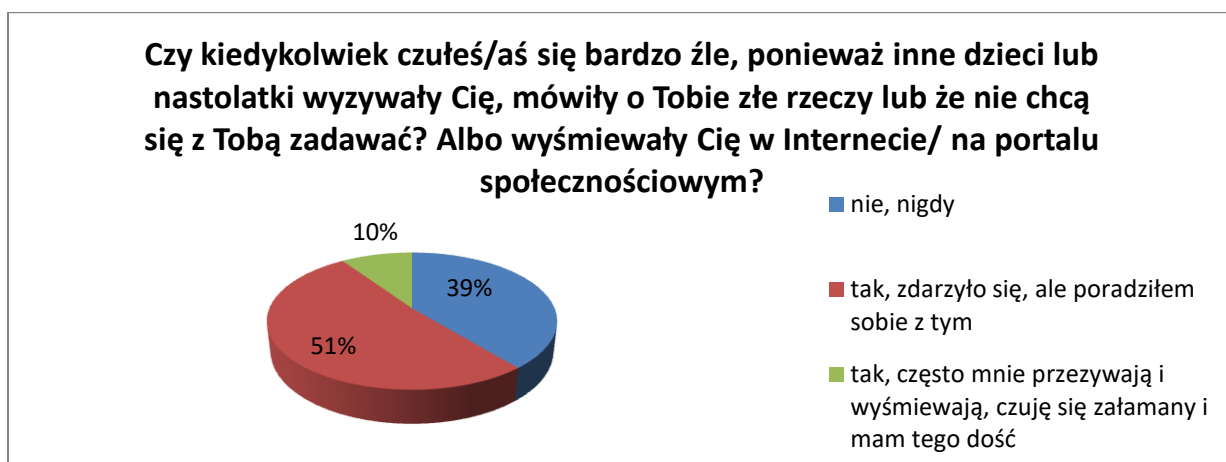
Z danych wynika, że tylko 9% badanych nie gra w gry komputerowe lub gry na telefonie. Spośród pozostałych osób (91%), które mają takie doświadczenia: 33% gra kilka razy w tygodniu, 32% kilka razy w miesiącu, a 26% codziennie. Oznacza to, że co najmniej co czwarta osoba grająca w gry internetowe narażona jest na ryzyko uzależnienia (granie codzienne). W związku z tym ważne jest, aby w czasie zajęć profilaktycznych z dziećmi, ale także i z rodzicami, omówić kwestie nadmiernego czasu spędzanego na graniu oraz przedstawić konkretne wskazówki w tym zakresie.

Wykres 21. Ograniczenia w używaniu telefonu.

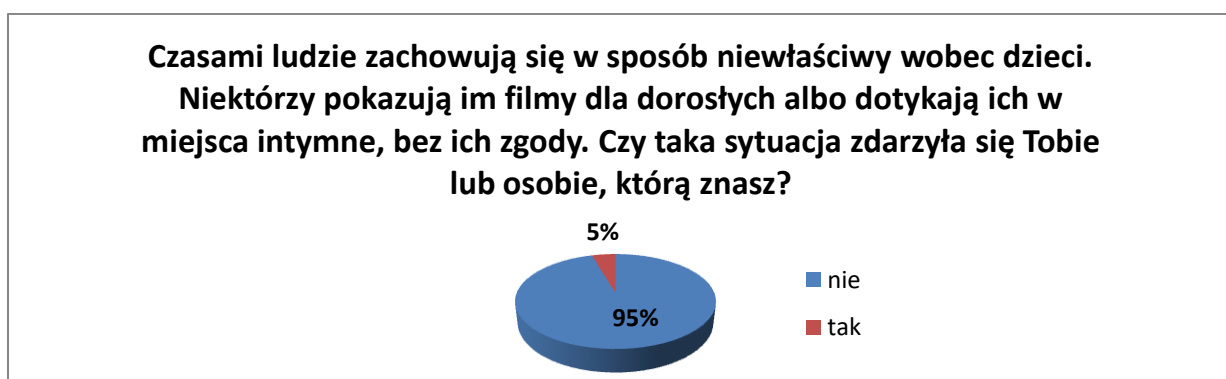
Dane z wykresu wskazują na to, że jedynie połowa badanych ma ograniczenia w używaniu Internetu, wyznaczone przez swoich rodziców. Druga połowa nie ma ich wcale. Biorąc pod uwagę, iż spora część dzieci nadużywa grania na komputerze/w telefonie ważne jest, aby w trakcie zajęć profilaktycznych omówić ten obszar z rodzicami, co można realizować w ramach ogólnych zajęć profilaktycznych w szkole oraz poprzez zajęcia prowadzone przez psychologów spoza szkoły.

Wykres 22. Przemoc rówieśnicza.

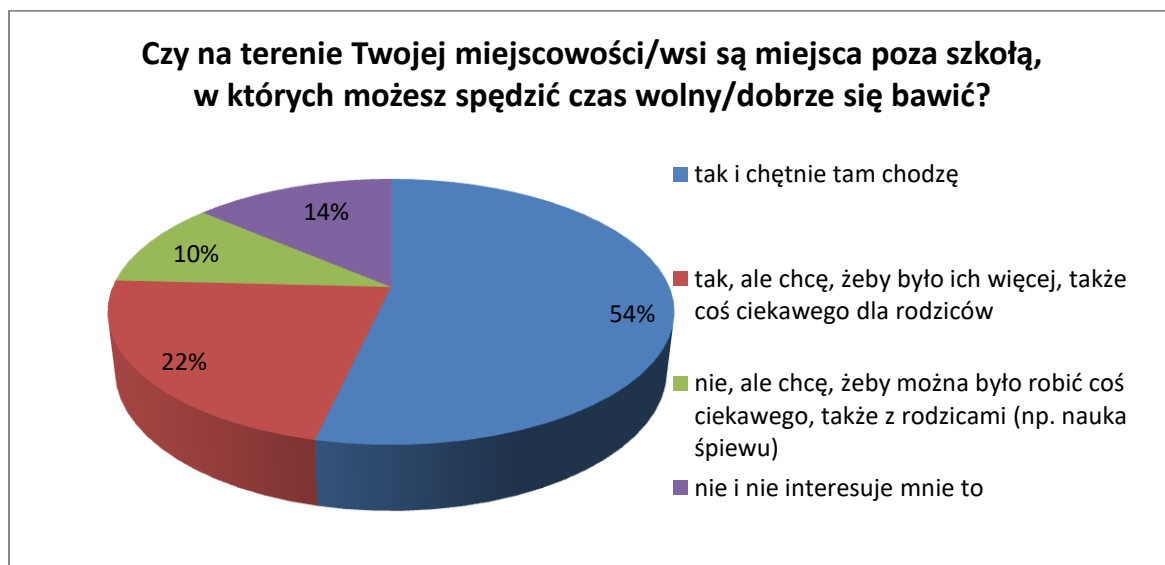
Z wykresu wynika, że 61% badanych czuło się źle z tego powodu, że rówieśnicy stosowali wobec nich przemoc psychiczną, z czego 51% poradziło sobie z tą sytuacją, a 10% czuje się załamane i ma tego dość. Z kolei 39% badanych nigdy nie doświadczyło takiej sytuacji. Pokazuje to, że przemoc rówieśnicza jest często obecna, a co dziesiąty uczeń sobie z tym zupełnie nie radzi. W związku z tym w tego typu sytuacjach ważne jest, aby młodzież mogła zgłaszać się do psychologa, który udzieliłby bieżącego wsparcia, a także skoordynował działania ze szkołą tak, aby wyeliminować negatywne zachowania rówieśnicze. Ofiary przemocy rówieśniczej to także bardzo często ofiary przemocy domowej, które nie potrafią zawalczyć o godne traktowanie ich przez rówieśników. Ofiary przemocy rówieśniczej bardzo często nie chcą jej zgłaszać ze względu na lęk przed odwetem, w związku z czym możliwość porozmawiania o tych sprawach poza szkołą stwarza większą szansę na zgłoszenie i rozwiązanie problemu.

Wykres 23. Przemoc seksualna.

Dane z wykresu wskazują, że 5% respondentów doświadczyło sytuacji, w której oni sami lub osoba im znana była ofiarą molestowania seksualnego. Przecząco na to pytanie odpowiedziało 95% badanych. Oznacza to, że sytuacje przemocy o charakterze seksualnym występują wśród badanej młodzieży Gminy Kościelisko i wymagają zdecydowanego reagowania. W związku z tym, iż problem ten dotyczy sfery wyjątkowo wrażliwej i wymagającej specjalistycznego wsparcia, niezmiernie ważne jest, aby w Gminie dostępna było pomoc psychologa, który będzie przyjmował osoby zainteresowane poza środowiskiem szkolnym. Ważne jest, aby dzieci i młodzież oraz ich rodzice wiedzieli, że taka forma pomocy jest dostępna i można z niej skorzystać. Niestety najczęściej osoba doświadczająca przemocy seksualnej boi się ujawnić ten fakt, ze względu na to, iż pociąga to za sobą różne konsekwencje, a sprawca najczęściej jest osobą znaną dziecku. W związku z tym, należy uczyć wychowawców, aby obserwowali niepokojące oznaki u uczniów i w razie potrzeby mogli je skonsultować z psychologiem.

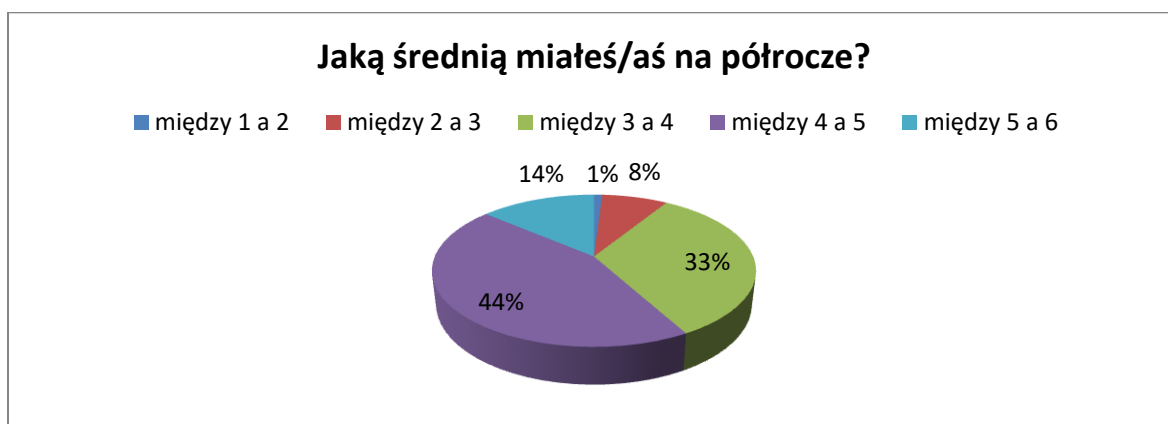
Wykres 24. Dostępność miejsc przeznaczonych do spędzania czasu wolnego.

Z danych wynika, że ponad połowa badanych (54%) chętnie uczęszcza do miejsc poza szkołą na terenie własnej miejscowości, w których może spędzić czas wolny, a dodatkowo 22% chciałoby, aby było ich więcej. Spośród badanej młodzieży 10% nie uczęszcza do takich miejsc, ale chciałoby, aby można było robić w nich coś ciekawego także z rodzicami. Brak zainteresowania takimi formami aktywności zadeklarowało 14% badanych. Pokazuje to, że

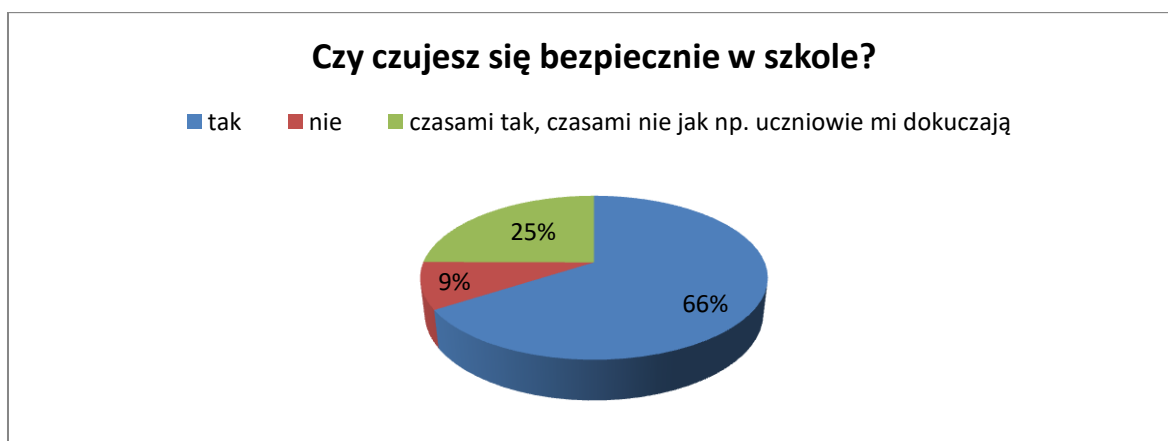
młodzież jest zadowolona z miejsc dostępnych na terenie Gminy jeśli chodzi o spędzanie czasu wolnego, a co piąty z nich chciałby, aby było ich więcej.

Wykres 25. Średnia ocen na półroczu.

Z wykresu wynika, że najliczniejszą grupę badanych stanowiły osoby ze średnią między 4 a 5 (44%), następnie między 3 a 4 (33%), między 5 a 6 (14%), a najmniej liczne: między 2 a 3 (8%) oraz między 1 a 2 (1%). Oznacza to, że prawie co dziesiąty uczeń ma poważne problemy z nauką (średnie między 1 a 3). W związku z tym, ważnym zadaniem Gminy byłoby zorganizowanie zajęć o charakterze korepetycji z nauczycielami przedmiotowymi. Należy również zauważyć, że spora część dzieci ma bardzo wysoką średnią (między 5 a 6) – wśród tych uczniów (zdolnych) warto pomyśleć o zajęciach rozwijających uzdolnienia, w tym przygotowanie do konkursów.

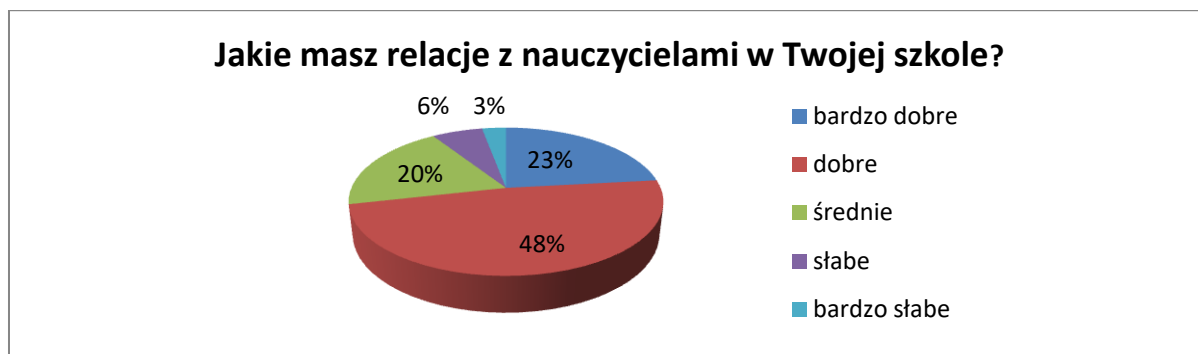
Wykres 26. Poczucie bezpieczeństwa w szkole.

Z danych wynika, że 2/3 badanych czuje się bezpiecznie w szkole, a 25% czuje się tak czasami (zależnie od sytuacji). Brak poczucia bezpieczeństwa w szkole zadeklarowało 9%

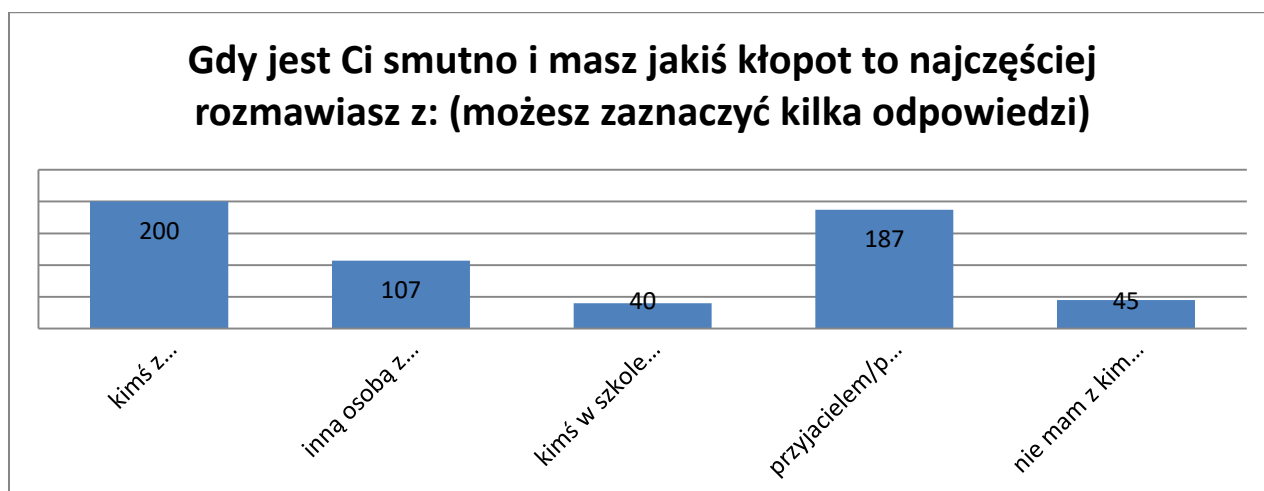
badanych. Sytuacja ta może być związana z wieloma czynnikami, nie tylko relacjami z nauczycielami, ale także rówieśnikami (patrz: Wykres 22. Przemoc rówieśnicza). Kwestie te są przedmiotem zainteresowania każdej ze szkół w związku z tym warto, aby pogłębić diagnozę wewnętrzną w szkole i uwzględnić ją przy tworzeniu Programu Wychowawczego. Cele realizowane w Programie Wspierania Rodziny będą stanowiły silne wsparcie dla działań podwyższających poziom poczucia bezpieczeństwa nie tylko w szkole, ale i w domach.

Wykres 27. Relacje z nauczycielami w szkole.

Z danych wynika, że większość badanych ma dobre (48%) lub bardzo dobre (23%) relacje z nauczycielami. Średnie relacje zadeklarował co piąty respondent, słabe relacje 6% badanych, a 3% bardzo słabe. Pokazuje to, iż istnieje pewne podobieństwo co do procentowego udziału młodzieży nie czującej się bezpiecznie w szkole, a tej, która ma słabe lub bardzo słabe relacje z nauczycielami (9%). Podobny procent badanych nie poradził sobie również z sytuacją przemocy rówieśniczej. Wsparcie w zakresie relacji nauczyciel-uczeń może być realizowane poprzez konsultacje psychologiczne dla nauczycieli w celu wspomaganie rozumienia przyczyn trudności danego ucznia, a także rozmowy z uczniami i rodzicami. Uczeń „niegrzeczny” zwykle nie jest lubiany przez otoczenie ze względu na jego zachowanie, które również jest wynikiem konkretnych przyczyn, bo dzieci „niegrzeczne”, osiągające słabe wyniki w nauce to często dzieci zaniedbane emocjonalne, poddawane przemocy rodzinnej i rówieśniczej.

Wykres 28. Szukanie wsparcia, gdy odczuwa się smutek.

Z wykresu wynika, że najwięcej respondentów, gdy są smutni i mają kłopot, rozmawia z kimś z rodziców/opiekunów (200 osób), przyjacielem/przyjaciółką (187 osób), inną osobą z rodziny np. z babcią (107 osób) lub kimś w szkole (40 osób). Aż 45 osób zadeklarowało, że nie ma z kim porozmawiać, choć chcieliby mieć taką osobę, co stanowi 15% badanych. W związku z tym, iż nie są znane dokładne przyczyny tego stanu rzeczy, zasadne jest umożliwienie młodzieży rozmowy z osobą-specjalistą, która mogłaby udzielić jej wsparcia. Długotrwałe przeżywany smutek, bez umiejętności poradzenia sobie, może skutkować poważniejszymi problemami z obszaru zdrowia psychicznego, z próbami samobójczymi włącznie.

Wykres 29. Częstotliwość złego samopoczucia.

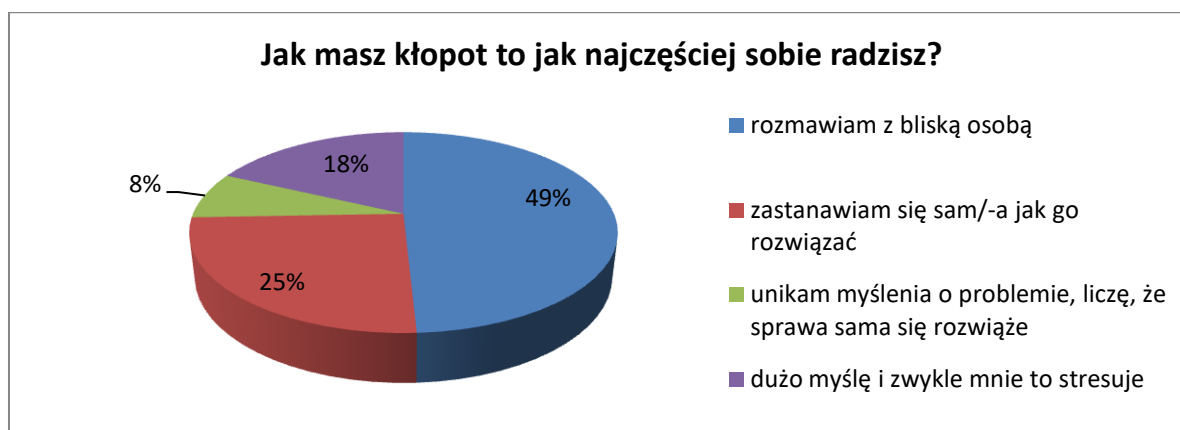
Z wykresu wynika, że połowa badanych rzadko czuje się tak źle, że nic im się nie chce robić. Dość często czuje się tak 22%, prawie nigdy 15%, bardzo często 7%, a prawie zawsze 4% badanych. Oznacza to, że co trzeci respondent zbyt często czuje się tak źle, że nie chce się mu/jej się nic robić, w tym co dziesiąty bardzo często lub prawie zawsze, co budzi duży niepokój. W związku z tym, należy podkreślić, iż ważne jest, aby dzieci z Gminy miały możliwość porozmawiania indywidualnie z psychologiem, a przede wszystkim, żeby wiedzieli o takiej możliwości. Bardzo ważne jest też uwrażliwienie na problem rodziców, którzy jednak spędzają z dziećmi dość dużo czasu w domu i to oni monitorują ich samopoczucie, a także decydują o podjęciu leczenia psychoterapią lub farmakologicznego.

Wykres 30. Samookaleczanie.

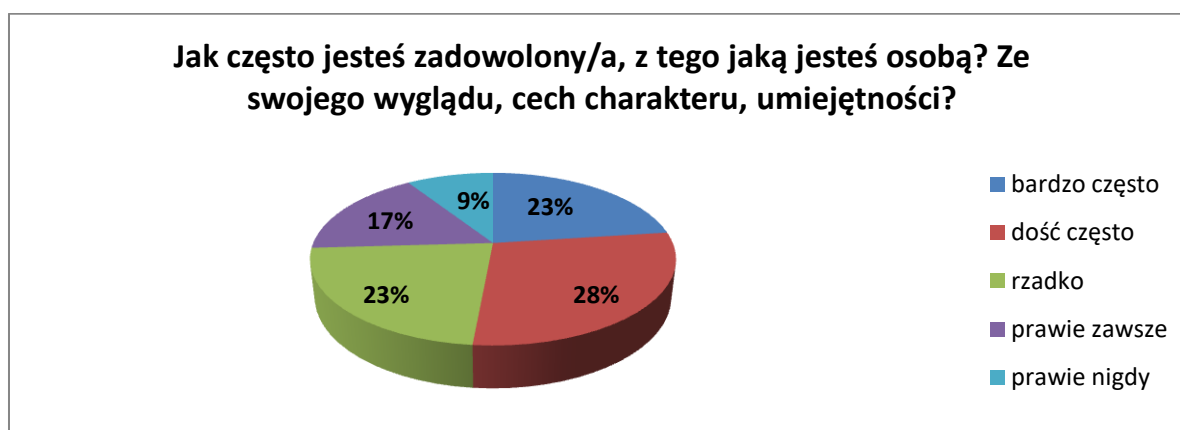
Z wykresu wynika, że 15% badanych zdarzyło się celowo samookaleczać. Brak takich doświadczeń zadeklarowało 85%. Analiza ta potwierdza zasadność wsparcia psychologicznego dla młodzieży. Samookaleczanie się jest często jednym z pierwszych widocznych sygnałów poważniejszych problemów emocjonalnych i wymaga każdorazowego zainteresowania ze strony osób dorosłych oraz udzielenia specjalistycznego wsparcia. Z praktyki psychoterapeutycznej na terenie Gminy wiemy, że po samookaleczeniu i próby samobójcze sięgają coraz młodsze dzieci. W takiej sytuacji wsparcia wymagają także rodzice, którzy często nie wiedzą jak reagować, jak adekwatnie wspierać dziecko, a także jak samemu poradzić sobie z faktem, że ich dziecko robi sobie krzywdę. Ważna byłaby w tej sytuacji możliwość terapeutycznej konsultacji całej rodziny z terapeutą systemowym.

Wykres 31. Sposoby radzenia sobie w sytuacji problemowej.

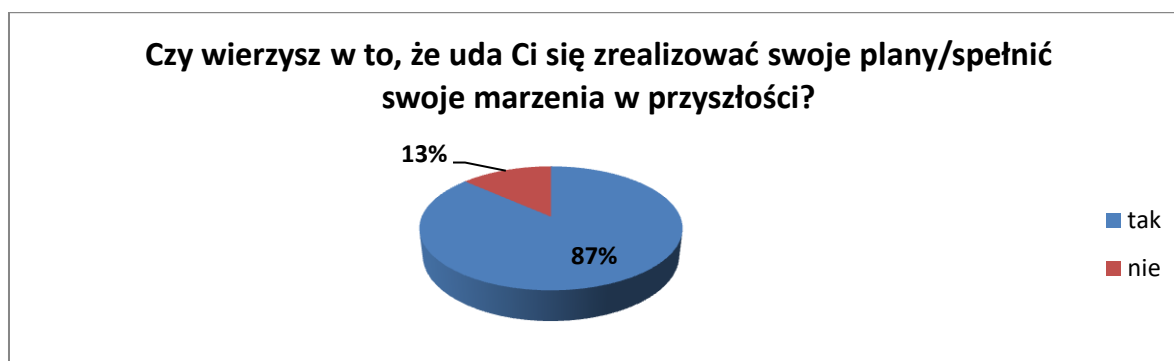
Z wykresu wynika, że gdy respondenci mają problem to najczęściej radzą sobie poprzez rozmowę z bliską osobą (49%) i zastanawianie się samemu jak go rozwiązać (co czwarta osoba). Rzadziej stosują takie sposoby jak nadmierne myślenie i stresowanie się (18%), najrzadziej unikanie myślenia o problemie i liczenie, że sam się rozwiąże (8%). Oznacza to, że co czwarta osoba badana stosuje niekonstruktywne sposoby radzenia sobie ze stresem (unikanie i zamartwianie się). W związku z tym warto organizować warsztaty psychoedukacyjne mające na celu rozwijanie efektywnych sposobów radzenia sobie ze stresem.

Wykres 32. Stopień zadowolenia z siebie.

Z danych wynika, że największa liczba badanych (28%) jest dość często zadowolona z tego, jaką jest osobą. Bardzo często zadowolonych jest 23%, a prawie zawsze 17%. Rzadkie zadowolenie deklaruje 23% respondentów, a prawie nigdy nie jest z siebie zadowolonych 9% dzieci i młodzieży. Pokazuje to, że samoocena co trzeciego badanego nastolatka jest raczej niska i wymaga to zmiany.

Wykres 33. Wiara w pomyślne zrealizowanie swoich marzeń.

Z danych wynika, że zdecydowana większość (87%) respondentów wierzy, że uda im się zrealizować swoje plany/ marzenia w życiu, przeciwnego zdania jest 13% wszystkich badanych osób. Analiza pokazuje, że zdecydowana większość młodzieży pozytywnie myśli o swojej przyszłości, ale na drugim końcu są nastolatki, którzy mniej wierzą w siebie i wymagają wspierania ich w prawidłowym rozwoju.

Podsumowując wyniki ankiet, należy zauważyć, że wśród rodzin zamieszkujących teren Gminy Kościelisko występują różne trudności w funkcjonowaniu, które wpływają na jej poszczególnych członków. W związku z tym ważne jest, aby można było kontynuować dotychczasową strategię gminy (w tym funkcjonowanie Placówki Wsparcia Dziennego wraz z opieką specjalistyczną w obszarze psychoterapii i terapii rodzinnej), jak i zrealizować nowe zadania, które udoskonalą system wspierania rodziny. I tak, na pierwszy plan wysuwa się konieczność zajęcia się obszarem związanym z kondycją psychiczną dzieci i młodzieży, wynikającą zarówno z uwarunkowań indywidualnych, sytuacyjnych, rodzinnych, jak i obecnej sytuacji epidemicznej (m.in. ograniczenie kontaktów, izolacja, nauka zdalna, konieczność przebywania wszystkich członków rodziny w jednym miejscu przez długi czas, pogłębiające się trudności w nauce). Narzędziem realizacji tego zadania byłoby umożliwienie dzieciom i młodzieży korzystania ze wsparcia psychologicznego, niezależnego od szkoły, ale na terenie Gminy (blisko od miejsca zamieszkania), a także udzielanie indywidualnych porad rodzicom. Dla niektórych rodzin jeżdżenie do najbliższego miasta w celu uzyskania porady psychologicznej jest wysokim utrudnieniem (szczególnie dla rodzin słabo funkcjonujących – a w tych wsparcie jest najbardziej potrzebne), szczególnie gdyby miało to być wsparcie regularne. Możliwość pomocy psychologicznej w odrębnym, neutralnym miejscu byłoby niezwykle istotne szczególnie wtedy, gdy dana osoba czy rodzina z różnych powodów (np.

wstyd, lęk) nie chcą korzystać ze wsparcia w szkole, lub potrzeby danej rodziny nie mogą być zaspokojone poprzez kontakt z nauczycielem czy pedagogiem (np. zaburzenia emocjonalne, samookaleczenia, żałoba, przemoc). Zapewnienie anonimowości jest niezwykle ważnym aspektem pracy z osobami, które przeżywają różnego typu trudności o charakterze psychicznym. Ponadto ważne jest, aby można było wykrywać niepokojące sygnały płynące od dzieci i młodzieży już na wczesnym etapie i kierowanie ich do specjalisty – w tym wypadku, nauczyciele mieliby opcję przekazywania informacji o możliwości wsparcia psychologicznego na terenie Gminy. Badania ankietowe pokazują, że wśród młodzieży występuje sporo zachowań wymagających reakcji (np. nadmierne używanie alkoholu, nadużywanie gier komputerowych, samookaleczenia, obniżony nastrój, poczucie braku bezpieczeństwa, przemoc). Im wcześniej zostanie udzielona pomoc, tym większa szansa na zminimalizowanie negatywnych skutków pojawiających się objawów. W zależności od potrzeb warto byłoby poszerzać tę ofertę o psychoterapię indywidualną dla osób wymagających bardziej intensywnego wsparcia, które z różnych przyczyn nie są w stanie jeździć do pobliskiego miasta np. do Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej oraz psychoterapię rodzinną. Psycholog mógłby też odbywać dyżury telefoniczne, które umożliwiłyby krótką rozmowę oraz ukierunkowanie na rozwiązanie konkretnego problemu.

Kolejną propozycją do nowej strategii Gminy jest organizowanie warsztatów psychoedukacyjnych dla dzieci i młodzieży oraz rodziców. Niestety, doświadczenie pokazuje, że rodzicom często trudno jest przychodzić na specjalnie dedykowane szkolenia, wobec tego ważne jest, aby organizować je w dniu np. wywiadówki, kiedy większość z nich jest obecna w szkole. Jeśli chodzi o dzieci i młodzież to sytuacja jest zdecydowanie łatwiejsza. Warsztaty te mogłyby dotyczyć tematyki związanej z: (1) nadużywaniem gier internetowych i sposobów reagowania na takie sytuacje, a także (2) zwiększania u rodziców wiedzy na temat prezentowanych przez dzieci problemów emocjonalnych (np. samookaleczenia wymagają konsultacji z psychologiem), (3) zwiększenia wiedzy na temat symptomów bycia ofiarą przemocy – w szczególności rówieśniczej, fizycznej i seksualnej, (4) konstruktywnych sposobów radzenia sobie ze stresem, (5) pracy nad relacją rodzic/opiekun - dziecko. Warto podkreślić, że tego typu zajęcia mają aspekt integrujący klasę oraz rodziców, co jest szczególnie ważne w obecnej sytuacji epidemicznej. W ramach warsztatów wskazane byłoby, w porozumieniu ze szkołami, realizowanie tematycznych dni czy tygodni np. „Tydzień

przyjaźni”, gdzie uczniowie mogliby angażować się bezpośrednio w zachowania prospołeczne.

W ramach polepszania relacji rodzinnych konieczne jest kontynuowanie dotychczasowych działań takich jak organizowanie festynów, gdzie rodziny mogą spotkać się w jednym miejscu i spędzić czas z dziećmi. Należy przy tym pamiętać, że częścią rodziny jest także najstarsze pokolenie, nierzadko potrzebujące kontaktu czy wsparcia, wobec czego warto będzie skupić się także na idei pomagania osobom w najbliższym sąsiedztwie np. poprzez proponowanie zrobienia zakupów osobom starszym. Tego typu zachowania mogą być promowane zarówno w szkole, jak i poprzez działania Gminy (np. plakaty czy informacje umieszczone na portalach).

W związku z tym, iż wielu uczniów miało słabą średnią ocen, co może dodatkowo wiązać się z nauką zdalną, ważne jest, aby umożliwić im nadrobienie tych braków. Cel ten może być realizowany poprzez zorganizowanie korepetycji przedmiotowych w małej grupie bądź indywidualnie tak, aby każda osoba mogła z tego skorzystać. Ważne jest wówczas, aby braki edukacyjne u danej osoby były na podobnym poziomie, inaczej korepetytor miałby trudność w dostosowaniu przerabianego programu do każdego uczestnika (wyjątkiem byłyby korepetycje indywidualne). Aby dobrze zaplanować system wspierania edukacyjnego ważne jest określenie indywidualnych potrzeb dla danego ucznia, które byłyby realizowane w trakcie korepetycji oraz ustalenie czasowości tej formy wsparcia.

Nie należy przy tym zapominać o uczniach uzdolnionych, którzy prezentują ponadprogramową wiedzę z jednego czy też wielu przedmiotów – w tym wypadku zasadne byłyby zajęcia rozwijające te umiejętności. Wytypowanie uczniów, którzy mogliby skorzystać z takiego wsparcia powinno być prowadzone we ścisłej współpracy ze szkołą np. poprzez nauczycieli przedmiotowych. Ponadto z zajęć tych mogliby korzystać uczniowie z opinią z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, z której wynika, że jest uczniem zdolnym.

Biorąc pod uwagę potrzeby zgłaszane przez szkoły ważne jest zorganizowanie dla dzieci i młodzieży zajęć o charakterze grupowym, ukierunkowanym na rozwijanie kompetencji emocjonalno-społecznych, a przede wszystkim umożliwiających wzajemną interakcję. Czas pandemii spowodował ograniczenie kontaktów międzyludzkich, co dotkliwie wpłynęło na każdego człowieka, w tym w szczególności na dzieci i młodzież oraz ich prawidłowy rozwój psychospołeczny. Zorganizowanie tego typu zajęć mogłoby odbywać się na zasadzie porozumienia specjalisty ze szkołami, szczególnie jeśli chodzi o rekrutację uczniów. Zajęcia

tego typu mają zwykle ograniczoną liczbę spotkań i mogłyby być realizowane na miarę potrzeb oraz zgodnie z bieżącymi zaleceniami epidemiologicznymi.

Na koniec warto zaznaczyć, że realizacja powyższych zadań nie może odbyć się bez „kampanii” informacyjnej. Ważne jest, aby każdy zainteresowany miał wiedzę o tym, gdzie i w jaki sposób może umówić się z psychologiem czy też gdzie i kiedy będą organizowane warsztaty/zajęcia z dziećmi czy inne wydarzenia oferowane przez Gminę. Zadanie to może być zrealizowane poprzez umieszczenie informacji na portalu internetowym oraz przygotowanie ulotek/plakatów informacyjnych i umieszczenie ich na terenie szkoły, a także informowanie ustne (np. na wywiadówkach) przez wychowawców, nauczycieli i innych osób pracujących z rodziną (np. asystent rodziny, pracownik socjalny). Współpraca wszystkich osób zajmujących się pomaganiem rodzinie wydaje się być najefektywniejszym sposobem realizacji tego ważnego zadania.

7. Cele programu.

CEL GŁÓWNY:

Tworzenie warunków sprzyjających umacnianiu instytucji rodziny

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Pomoc w zagospodarowaniu czasu wolnego dla dzieci i młodzieży.
2. Tworzenie systemu wspierania i psychoedukacji rodziny.
3. Tworzenie warunków do organizowania aktywnego wypoczynku dla rodzin.
4. Budowanie systemu wsparcia materialnego dla rodzin.
5. Wyrównanie szans edukacyjnych oraz rozwijanie uzdolnień.

Aby zrealizować cel **Pomoc w zagospodarowaniu czasu wolnego dla dzieci i młodzieży** przyjmuje się następujące zadania:

1. Organizacja czasu pozalekcyjnego na terenie szkoły.
2. Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży poprzez rozwijanie oferty zajęć.
3. Promowanie idei zachowań prospołecznych względem osób starszych w społeczności lokalnej.
4. Organizacja zajęć z zakresu profilaktyki zdrowotnej

Zadania dla realizacji celu **Tworzenie systemu wspierania i psychoedukacji rodziny** to:

1. Poradnictwo psychologiczne dla rodzin.
2. Indywidualna i rodzinna pomoc psychologiczna dla dzieci, młodzieży i ich rodziców/opiekunów prawnych.
3. Współpraca psychologa ze szkołą.
4. Grupowe zajęcia terapeutyczne dla dzieci i młodzieży.
5. Grupowe i indywidualne zajęcia terapeutyczne dla rodziców z dziećmi
6. Wsparcie rodzin przez asystenta rodziny.
7. Wsparcie rodziny poprzez działalność Placówki Wsparcia Dziennego.
8. Realizacja warsztatów kompetencji wychowawczych.
9. Realizacja pracy socjalnej z rodziną.

10. Zwiększenie dostępności specjalistów z zakresu pracy z rodziną niewydolną wychowawczo.
11. Zapewnienie dostępu do świetlic szkolnych i/lub świetlic profilaktycznych.
12. Stworzenie bazy informacyjnej o dostępności do programów profilaktyki zdrowotnej
13. Monitoring sytuacji dziecka i rodziny

Aby zrealizować cel **Tworzenie warunków do organizowania aktywnego wypoczynku dla rodzin** przyjmuje się następujące przedsięwzięcia:

1. Organizacja festynów rodzinnych.
2. Organizacja rodzinnych zawodów sportowych z wykorzystaniem bazy rekreacyjnej i sportowej.
3. Organizacja wypoczynku letniego i/lub zimowego dla dzieci.
4. Organizacja spotkań dla rodziców z dziećmi aktywizujących zaangażowanie rodzica w spędzanie wolnego czasu z dzieckiem (zajęcia z podziałem na różne grupy wiekowe dzieci)
5. Organizacja wydarzeń promujących zdrowy tryb życia

Zadania dla realizacji celu **Wspieranie materialne rodzin** są następujące:

1. Realizacja systemu stypendialnego dla dzieci i młodzieży.
2. Realizacja Programów wsparcia materialnego rodzin.
3. Zapewnienie wsparcia materialnego dla rodzin przejawiających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych.
4. Zapewnienie dostępności do systemu świadczeń rodzinnych.

Aby zrealizować cel **Wyrównanie szans edukacyjnych oraz rozwijanie uzdolnień:**

1. Korepetycje dla uczniów prowadzone na podstawie diagnozy i indywidualnego planu wsparcia
2. Zajęcia rozwijające uzdolnienia dla uczniów zdolnych.

8. Wskaźniki realizacji

CEL 1	Pomoc w zagospodarowaniu czasu wolnego dla dzieci i młodzieży
-------	---

Nazwa Działania	Wskaźnik realizacji działania	Termin realizacji	Źródło weryfikacji
Organizacja czasu pozalekcyjnego na terenie szkoły	Liczba zajęć	Działania ciągłe w okresie roku szkolnego w latach 2020-2024	sprawozdanie
Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży poprzez rozwijanie oferty zajęć sportowych, kulturalnych itp.	Liczba inicjatyw	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Promowanie idei zachowań prospołecznych względem osób starszych w społeczności lokalnej.	Liczba inicjatyw	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Organizacja zajęć z zakresu profilaktyki zdrowotnej	Liczba inicjatyw	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie

CEL 2	Tworzenie systemu wspierania i psychoedukacji rodziny
-------	---

Nazwa Działania	Wskaźnik realizacji działania	Termin realizacji	Źródło weryfikacji
Poradnictwo psychologiczne dla rodzin	Liczba rodzin objęta wsparciem	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Indywidualna i rodzinna pomoc psychologiczna dla dzieci, młodzieży i ich rodziców/opiekunów prawnych.	Liczba osób objęta wsparciem.	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Współpraca psychologa ze szkołą.	Liczba interwencji.	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Grupowe zajęcia terapeutyczne dla dzieci i młodzieży.	Liczba osób objętych wsparciem.	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Grupowe i indywidualne zajęcia terapeutyczne dla rodziców z dziećmi	Liczba osób objętych wsparciem.	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Wsparcie rodzin przez asystenta rodziny	Liczba rodzin objęta wsparciem	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Wsparcie rodziny poprzez działalność placówki wsparcia dziennego	Liczba osób objęta wsparciem	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Realizacja warsztatów kompetencji wychowawczych	Liczba osób objęta	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie

	wsparcie		
Realizacja pracy socjalnej z rodziną	Liczba rodzin objęta wsparciem	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Zwiększenie dostępności specjalistów z zakresu pracy z rodziną niewydolną wychowawczo.	Liczba osób objęta wsparciem	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Zapewnienie dostępu do świetlic szkolnych i/lub świetlic profilaktycznych.	Liczba osób objęta wsparciem	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Stworzenie bazy informacyjnej o dostępności do programów profilaktyki zdrowotnej	Ilość dostępnych w bazie programów	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Monitoring sytuacji dziecka i rodziny	Liczba raportów	Grudzień każdego roku w którym realizowany jest program	raport

CEL 3	Tworzenie warunków do organizowania aktywnego wypoczynku dla rodzin.
-------	--

Nazwa Działania	Wskaźnik realizacji działania	Termin realizacji	Źródło weryfikacji
Organizacja festynów rodzinnych	Liczba festynów	Lata 2020-2024	sprawozdanie

Organizacja rodzinnych zawodów sportowych z wykorzystaniem bazy rekreacyjnej i sportowej.	Liczba wydarzeń	Lata 2020-2024	sprawozdanie
Organizacja wypoczynku letniego1/lub zimowego dla dzieci	Liczba wydarzeń	Lata 2020-2024	sprawozdanie
Organizacja spotkań dla rodziców z dziećmi aktywizujących zaangażowanie rodzica w spędzanie wolnego czasu z dzieckiem (zajęcia z podziałem na różne grupy wiekowe dzieci)	Liczba wydarzeń	Lata 2020-2024	sprawozdanie
Organizacja wydarzeń promujących zdrowy tryb życia	Liczba wydarzeń	Lata 2020-2024	sprawozdanie

CEL 4	Wspieranie materialne rodzin
-------	------------------------------

Nazwa Działania	Wskaźnik realizacji działania	Termin realizacji	Źródło weryfikacji
Realizacja sytemu stypendialnego dla dzieci i młodzieży	Liczba dzieci objęta wsparciem	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Realizacja Programów wsparcia materialnego rodzin	Liczba rodzin objęta wsparciem	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
Zapewnienie wsparcia materialnego dla rodzin przejawiających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych.	Liczba rodzin objęta wsparciem	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie

Zapewnienie dostępności do systemu świadczeń rodzinnych.	Liczba rodzin objęta wsparciem	Działania ciągłe w latach 2020-2024	sprawozdanie
--	--------------------------------	-------------------------------------	--------------

CEL 5	Wyrównanie szans edukacyjnych oraz rozwijanie uzdolnień.
-------	--

Nazwa Działania	Wskaźnik realizacji działania	Termin realizacji	Źródło weryfikacji
Korepetycje dla uczniów prowadzone na podstawie diagnozy i indywidualnego planu wsparcia	Liczba zajęć i osób objętych wsparciem	Działania ciągłe w okresie roku szkolnego w latach 2020-2024	sprawozdanie
Zajęcia rozwijające uzdolniania dla uczniów zdolnych	Liczba zajęć i osób objętych wsparciem	Działania ciągłe w okresie roku szkolnego w latach 2020-2024	sprawozdanie

9. Harmonogram realizacji.

CEL1	Pomoc w zagospodarowaniu czasu wolnego dla dzieci i młodzieży
------	---

Nazwa Działania	Wskaźnik realizacji działania	ROK REALIZACJI				
		2020	2021	2022	2023	2024
Organizacja czasu pozalekcyjnego na terenie szkoły	Liczba dzieci zajęć	x	x	x	x	x
Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży poprzez rozwijanie oferty zajęć sportowej, kulturalnej itp.	Liczba inicjatyw	x	x	x	x	x
Promowanie idei zachowań prospołecznych względem osób starszych w społeczności lokalnej.	Liczba inicjatyw	x	x	x	x	x
Organizacja zajęć z zakresu profilaktyki zdrowotnej	Liczba inicjatyw	x	x	x	x	x

CEL 2	Tworzenie sytemu wspierania i psychoedukacji rodziny
-------	--

Nazwa Działania	Wskaźnik realizacji działania	ROK REALIZACJI				
		2020	2021	2022	2023	2024
Poradnictwo psychologiczne dla rodzin	Liczba rodzin objęta wsparciem	x	x	x	x	x
Indywidualna pomoc psychologiczna dla dzieci, młodzieży i ich rodziców/opiekunów prawnych.	Liczba osób objętych wsparciem	x	x	x	x	x
Współpraca psychologa ze szkołą.	Liczba interwencji	x	x	x	x	x
Grupowe zajęcia terapeutyczne dla dzieci i młodzieży.	Liczba osób objętych wsparciem	x	x	x	x	x
Wsparcie rodzin przez asystenta rodziny	Liczba rodzin objęta wsparciem	x	x	x	x	x
Grupowe i indywidualne zajęcia terapeutyczne dla rodziców z dziećmi	Liczba osób objętych wsparciem	x	x	x	x	x
Wsparcie rodziny poprzez działalność placówki wsparcia dziennego	Liczba rodzin objęta wsparciem	x	x	x	x	x
Realizacja warsztatów kompetencji wychowawczych	Liczba osób objętych wsparciem	x	x	x	x	x
Realizacja pracy socjalnej z rodziną	Liczba rodzin objęta wsparciem	x	x	x	x	x
Zwiększenie dostępności specjalistów z zakresu pracy z rodziną niewydolną wychowawczo.	Liczba osób objętych wsparciem	x	x	x	x	x
Zapewnienie dostępu do świetlic szkolnych i/lub świetlic profilaktycznych.	Liczba osób objętych wsparciem	x	x	x	x	x
Stworzenie bazy informacyjnej o dostępności do programów profilaktyki	Ilość dostępnych w bazie programów	x	x	x	x	x

zdrowotnej						
Monitoring sytuacji dziecka i rodziny	Liczba raportów	x	x	x	x	x

CEL 3	Tworzenie warunków do organizowania aktywnego wypoczynku dla rodzin.
-------	--

Nazwa Działania	Wskaźnik realizacji działania	ROK REALIZACJI				
		2020	2021	2022	2023	2024
Organizacja festynów rodzinnych	Liczba festynów	x	x	x	x	x
Organizacja rodzinnych zawodów sportowych z wykorzystaniem bazy rekreacyjnej i sportowej.	Liczba wydarzeń	x	x	x	x	x
Organizacja wypoczynku letniego i/lub zimowego dla dzieci	Liczba wydarzeń	x	x	x	x	x
Organizacja spotkań dla rodziców z dziećmi aktywizujących zaangażowanie rodzica w spędzanie wolnego czasu z dzieckiem (zajęcia z podziałem na różne grupy wiekowe dzieci)	Liczba wydarzeń	x	x	x	x	x
Organizacja wydarzeń promujących zdrowy tryb życia	Liczba wydarzeń	x	x	x	x	x

CEL 4	Wspieranie materialne rodzin
-------	------------------------------

Nazwa Działania	Wskaźnik realizacji działania	ROK REALIZACJI				
		2020	2021	2022	2023	2024
Realizacja sytemu stypendialnego dla dzieci i młodzieży	Liczba rodzin objętych wsparciem	x	x	x	x	x
Zapewnienie wsparcia materialnego dla rodzin przejawiających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych.	Liczba rodzin objętych wsparciem	x	x	x	x	x
Zapewnienie dostępności do sytemu świadczeń rodzinnych.	Liczba rodzin objętych wsparciem	x	x	x	x	x

CEL 5	Wyrównanie szans edukacyjnych oraz rozwijanie uzdolnień
-------	---

Nazwa Działania	Wskaźnik realizacji działania	ROK REALIZACJI				
		2020	2021	2022	2023	2024

Korepetycje dla uczniów prowadzone na podstawie diagnozy i indywidualnego planu wsparcia	Liczba zajęć i osób objętych wsparciem	x	x	x	x	x
Zajęcia rozwijające uzdolnienia dla uczniów zdolnych	Liczba zajęć i osób objętych wsparciem	x	x	x	x	x

10. Monitoring i ewaluacja

Monitoring Programu Wspierania Rodziny będzie polegał na zbieraniu i analizowaniu danych dotyczących prowadzonych działań, co umożliwi zapewnienie zgodności realizacji programu z wcześniej wytyczonymi celami. Systematyczna analiza i ocena realizowanych działań pozwoli na skuteczną modyfikację i doskonalenie działań.

Realizacja działań przewidzianych w celach powyższego dokumentu odbywać się będzie w ramach kompetencji poszczególnych komórek organizacyjnych Gminy. Potwierdzeniem osiągnięcia wskaźników realizacji działań, będzie ocena wdrażania programu. Elementami skutecznego monitoringu i ewaluacji będzie przede wszystkim zespół wdrażający program powołany przez Wójta oraz coroczne sprawozdanie z realizacji programu przedstawione Wójtowi oraz radzie, zawierająca potrzeby związane z ich realizacją.

11. Spis tabel.

Tabela 1. Struktura mieszkańców Gminy Kościelisko wg płci, w latach 2017- 2020....	18
Tabela 2. Liczba mieszkańców Gminy Kościelisko wg miejscowości w latach 2017-2020	19
Tabela 3. Struktura rodziny osób korzystających ze wsparcia OPS w Gminie Kościelisko ze względu na liczbę osób w rodzinie w latach 2017-2019.....	20
Tabela 4. Liczba dzieci w rodzinach korzystających z pomocy OPS Kościelisko w latach 2017-2020.....	21
Tabela 5. Liczba dzieci w rodzinach niepełnych objętych wsparciem OPS Kościelisko w latach 2017-2020	22
Tabela 6. Dominujące powody przyznania pomocy społecznej w Gminie Kościelisko w latach 2017-2020.	23

12. Spis wykresów.

Wykres 1. Liczba mieszkańców Gminy Kościelisko w latach 2017- 2020.	18
Wykres 2. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną w Gminie Kościelisko w latach 2017-202019	
Wykres 3. Udział procentowy rodzin z dziećmi objętych wsparciem OPS Kościelisko w latach 2017-2020.....	21
Wykres 4. Procentowy (%) udział rodzin niepełnych względem ogólnej liczby rodzin objętych wsparciem OPS w Kościelisku w latach 2017-2020.....	22
Wykres 5. Liczba rodzin korzystająca z usług asystenta rodziny w Gminie Kościelisko w latach 2017-2020	25
Wykres 6. Analiza intensywności napięć pomiędzy członkami rodziny.....	28
Wykres 7. Bycie świadkiem poważnej kłótni pomiędzy rodzicami (przemoc fizyczna).....	29
Wykres 8. Niepełnosprawność, choroba przewlekła i/lub śmierć w rodzinie.....	29
Wykres 9. Poczucie bycia kochanym przez rodziców.....	30
Wykres 10. Czas poświęcany dzieciom przez rodziców.....	30
Wykres 11. Poczucie bezpieczeństwa w domu.....	31
Wykres 12. Stosowanie przemocy fizycznej wobec dzieci w domu.....	31
Wykres 13. Złe samopoczucie dzieci wynikające z nadużywania alkoholu przez domownika...32	
Wykres 14. Zażywanie narkotyków przez członków rodziny.....	33
Wykres 15. Zaniedbywanie obowiązków przez rodziców z powodu problemów emocjonalnych	33
Wykres 16. Palenie papierosów przez młodzież.....	34
Wykres 17. Spożywanie alkoholu przez młodzież.....	34

Wykres 18. Zażywanie narkotyków przez młodzież.....	35
Wykres 19. Preferencje co do spędzania czasu wolnego.....	35
Wykres 20. Częstotliwość grania w gry komputerowe.....	36
Wykres 21. Ograniczenia w używaniu telefonu.....	36
Wykres 22. Przemoc rówieśnicza.....	37
Wykres 23. Przemoc seksualna.....	37
Wykres 24. Dostępność miejsc przeznaczonych do spędzania czasu wolnego.....	38
Wykres 25. Średnia ocen na półroczu.....	39
Wykres 26. Poczucie bezpieczeństwa w szkole.....	39
Wykres 27. Relacje z nauczycielami w szkole.....	40
Wykres 28. Szukanie wsparcia, gdy odczuwa się smutek.....	40
Wykres 29. Częstotliwość złego samopoczucia.....	41
Wykres 30. Samookaleczanie.....	41
Wykres 31. Sposoby radzenia sobie w sytuacji problemowej.....	42
Wykres 33. Wiara w pomyślne zrealizowanie swoich marzeń.....	43

Bibliografia.

Becker-Pestka D., Dubis M., Różyńska S. (2018). Rodzina dysfunkcyjna i patologiczna w przestrzeni życiowej młodych dorastających. Wyd. Exante.

Burkacka I. (2017). Monoparentalność, wielorodzinna i rodzina zrekonstruowana. Współczesne nazwy modeli życia rodzinnego. W: Artes Humanae vol. 2 s.67.

Raport Kantar Polska dla Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (2019). Ogólnopolska diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie. Źródło: <https://static.img.pl/im/5/26198/m26198755,WYNIKI-BADANIA.pdf>

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Kościelisko na lata 2016-2021.

Włodarczyk J. (2013). Przemoc rówieśnicza. Wyniki Ogólnopolskiej diagnozy problemu przemocy wobec dzieci. W: Dziecko krzywdzone. Teorie, badania, praktyka Vol. 12 Nr 3 (2013).

13. Załączniki.

Załącznik 1 z 1: Ankieta.

Cześć,

Co u Ciebie słychać? Jak żyjesz? Jak się czujesz? To są pytania, na które chcemy poznać Twoją odpowiedź. Przeczytaj uważnie każde pytanie. Bardzo prosimy, abyś wybrał/a odpowiedź, która nasuwa Ci się w pierwszej kolejności i jest najbliższej prawdy. **Pamiętaj:** To nie jest egzamin, ani test. Nie ma złych odpowiedzi. Ważne jest natomiast, aby odpowiedzieć na wszystkie pytania. Nie musisz pokazywać nikomu swoich odpowiedzi. Nikt, kogo znasz, nie będzie przeglądał wypełnionej przez Ciebie ankiety.

1. Ile masz lat?

- a) 11
- b) 12
- c) 13
- d) 14
- e) 15
- f) 16
- g) 17

2. Jakiej jesteś płci?

- a) Dziewczyna
- b) Chłopak

3. Mieszkam z:

- a) Obojgiem rodziców
- b) Tylko z mamą lub tylko z tatą
- c) Z jednym z rodziców i jego nowym partnerem/partnerką/mężem/żoną
- d) Z innym opiekunem (np. babcią, rodziną zastępczą)

4. Czy posiadasz rodzeństwo?

- a) Nie
- b) Tak, jedno (brata lub siostrę)
- c) Tak, dwoje i więcej

5. Moi rodzice:
- a) Są razem
 - b) Są po rozwodzie lub nie mieszkają razem
 - c) Jeden z rodziców nie żyje
 - d) nie znam jednego z rodziców
 - e) oboje nie żyją lub nie znam/nie utrzymuję kontaktu z rodzicami biologicznymi
6. Moi rodzice/opiekunowie z którymi się wychowuję:
- a) Oboje pracują
 - b) Pracuje tylko jeden rodzic/opiekun
 - c) Oboje nie pracują
7. Czy któryś z Twoich rodziców pracuje za granicą i często nie ma go w domu?
- a) Tak
 - b) Nie
8. W moim domu:
- a) Mam własny pokój
 - b) Mam pokój z rodzeństwem
 - c) Mieszkamy wszyscy razem w jednym pokoju, ale mam własne łóżko
 - d) Mieszkamy wszyscy razem w jednym pokoju, a ja śpię w łóżku z rodzicem/dziadkiem/babcią lub rodzeństwem
9. Czasami w rodzinie brakuje pieniędzy na różne rzeczy. Jak często zdarza się to w Twojej rodzinie?
- a) Prawie nigdy
 - b) Rzadko
 - c) Dość często
 - d) Bardzo często
 - e) Prawie zawsze

10. W każdej rodzinie są czasami kłótnie, jak często kłótnie zdarzają się w Twoim domu?

- a) Prawie nigdy
- b) Rzadko
- c) Często - raz, dwa razy w tygodniu
- d) Bardzo często - kilka razy w tygodniu
- e) Prawie codziennie

11. Czy zdarzyło Ci się być świadkiem poważnej kłótni w domu pomiędzy rodzicami, w trakcie której ktoś kogoś uderzył, kopnął lub czymś w kogoś rzucił?

- a) Nie
- b) Tak, była taka sytuacja, ale tylko jedna czy dwie
- c) Tak, czasami - kilka razy w roku
- d) Tak, często - kilka razy w miesiącu
- e) Tak, bardzo często - przynajmniej raz w tygodniu

12. Czy Ty, albo ktoś w Twojej najbliższej rodzinie ma jakąś niepełnosprawność lub bardzo długo choruje lub zmarł nagle (np. tata, mama, rodzeństwo, dziadkowie, z którymi mieszkasz)?

- a) Tak
- b) Nie

13. Czy czujesz, że rodzice Cię kochają i rozumieją?

- a) Prawie wcale
- b) trochę
- c) średnio
- d) bardzo
- e) ogromnie

14. Czy rodzice mają dla Ciebie wystarczająco dużo czasu i możesz porozmawiać z nimi kiedy tylko chcesz?

- a) Tak, prawie codziennie robimy coś razem i rozmawiamy

- b) Rzadko
- c) Nie, rodzice prawie nie mają dla mnie czasu

15. Czy czujesz się bezpiecznie w domu?

- a) Tak
- b) Czasami tak, czasami nie (np. jak rodzice się kłóca)
- c) Nie

16. Czy doświadczasz lub doświadczyłeś/aś kar fizycznych (klaps, uderzenie w twarz, szarpanie lub inne)?

- a) Tak, przynajmniej raz w tygodniu
- b) Tak, kilka razy w miesiącu
- c) Tak, kilka razy w roku
- d) Tak, pamiętam jedną lub dwie takie sytuacje
- e) Nie, nigdy

17. Jak często czujesz się źle z tego powodu, że ktoś z domowników pił alkohol (bo np.: wtedy było w domu głośno, nerwowo, ktoś tracił panowanie nad sobą)?

- a) Przynajmniej raz w tygodniu
- b) Kilka razy w miesiącu
- c) Kilka razy w roku
- d) Nigdy

18. Czy kiedykolwiek ktoś z Twojej rodziny lub kto z Tobą mieszkał zażywał narkotyki?

- a) Tak
- b) Nie
- c) Nie wiem

19. Czasami ludzie dorośli nie mają na nic siły, potrafią cały dzień spać albo nie interesować się tym, co dzieje się wokół nich. U niektórych zdarza się to tak często, że przestają gotować, pomagać swoim dzieciom. Czy u Ciebie w domu któryś z rodziców/opiekunów, tak się zachowuje?

- a) Tak, codziennie
- b) Tak, kilka razy w miesiącu
- c) Tak, kilka razy w roku
- d) Nie, nigdy

20. Czy zdarzyło Ci się palić papierosy lub e-papierosy?

- a) Nie
- b) Tak, ale tylko spróbowałem/am jak to smakuje
- c) Tak, czasami nadal palę
- d) Tak, często palę

21. Czy zdarzyło Ci się wypić alkohol?

- a) Nie
- b) Tak, ale tylko spróbowałem/am jak to smakuje
- c) Tak, kilka razy w życiu
- d) Tak, nadal spożywam alkohol, gdy jest taka okazja

22. Czy zdarzyło Ci się zażyć jakiś narkotyk (np. marihuana, dopalacze)?

- a) Nie
- b) Tak, ale tylko raz
- c) Tak, czasami nadal zażywam
- d) Tak, często zażywam

23. Co lubisz robić w czasie wolnym? Możesz zaznaczyć kilka odpowiedzi.

- a) spędzać czas na świeżym powietrzu
- b) trenuję sport
- c) zajęcia muzyczne (taniec, śpiew)
- d) zajęcia plastyczne (malowanie, fotografia)
- e) grać na komputerze/telefonie/konsoli

- f) Spotykać się z rówieśnikami
- g) Spędzać czas z rodziną
- h) Nic
- i) Spać
- j) Czytać książki
- k) Oglądać telewizję/seriale
- l) Inne jakie?

24. Jak często grasz w gry komputerowe lub gry na telefonie/tablecie?

- a) Nigdy
- b) Rzadko, kilka razy w miesiącu
- c) Często, kilka razy w tygodniu
- d) Codziennie

25. Czy twoi rodzice dają Ci ograniczenia dotyczące używania Internetu i telefonu?

- a) Tak
- b) Nie

26. Czy kiedykolwiek czuleś/aś się bardzo źle, ponieważ inne dzieci lub nastolatki wyzywały Cię, mówiły o Tobie źle rzeczy lub że nie chcą się z Tobą zadawać? Albo wyśmiewały Cię w Internecie/ na portalu społecznościowym?

- a) Tak, często mnie przezywają i wyśmiewają, jestem załamany/a i mam tego dość
- b) Tak, kilka razy się zdarzyło, ale poradziłem/am sobie z tym
- c) Nie, nigdy

27. Czasami ludzie zachowują się w sposób niewłaściwy wobec dzieci. Niektórzy pokazują im filmy dla dorosłych albo dotykają ich w miejsca intymne, bez ich zgody. Czy taka sytuacja zdarzyła się Tobie lub osobie, którą znasz?

- a) Tak
- b) Nie

Jeśli odpowiedziałeś/aś tak – pamiętaj, że nikt nie ma prawa dotykać Cię w miejsca intymne bez Twojej zgody. Jeśli ktoś tak robi, to popełnia przestępstwo. Aby uzyskać pomoc zgłoś sprawę do osoby dorosłej, której ufasz lub możesz porozmawiać anonimowo przez infolinię np.: 116 111, gdzie uzyskasz pomoc.

28. Czy na terenie Twojej miejscowości/wsi są miejsca poza szkołą, w których możesz spędzić czas wolny/dobrze się bawić?

- a) Tak i chętnie tam chodzę
- b) Tak, ale chcę, żeby ich było więcej, także coś ciekawego dla rodziców
- c) Nie, ale chcę, żeby można było robić coś ciekawego, także z rodzicami (np. nauka śpiewu, zajęcia sportowe)
- d) Nie i nie interesuje mnie to

29. Jaką średnią miałeś/aś na półrocze?

- a) 1-2
- b) 2-3
- c) 3-4
- d) 4-5
- e) 5-6

30. Czy czujesz się bezpiecznie w szkole?

- a) Tak
- b) Czasami tak, czasami nie (np. jak uczniowie mi dokuczają)
- c) Nie

31. Jakie masz relacje z nauczycielami w Twojej szkole?

- a) Bardzo dobre
- b) Dobre
- c) Średnie
- d) Słabe
- e) Bardzo słabe

32. Gdy jest Ci smutno i masz jakiś kłopot to najczęściej rozmawiasz z: (możesz zaznaczyć kilka odpowiedzi)

- a) Kimś z rodziców/opiekunów

- b) Inną osobą z rodziny (np. babcią, ciocią, rodzeństwem)
- c) Kimś w szkole (np. nauczyciela, wychowawcy)
- d) Przyjaciółką/przyjacielem/kolegą/koleżanką
- e) Nie mam z kim porozmawiać, ale chciałabym/chciałbym mieć

33. Jak często jesteś w dobrym nastroju, pogodny?

- a) Prawie nigdy
- b) Rzadko
- c) Dość często
- d) Bardzo często
- e) Prawie zawsze

34. Jak często czujesz się tak źle, że nie chce Ci się nic robić?

- a) Prawie nigdy
- b) Rzadko
- c) Dość często
- d) Bardzo często
- e) Prawie zawsze

35. Czy kiedykolwiek celowo się okaleczyłeś/aś?

- a) Tak
- b) Nie

36. Jak masz kłopot to jak najczęściej sobie radzisz?

- a) Rozmawiam z bliską osobą
- b) Zastanawiam się sam/a jak go rozwiązać
- c) Unikam myślenia o problemie, liczę na to, że sprawa sama się rozwiąże
- d) Dużo myślę i zwykle mnie to stresuje

37. Jak często jesteś zadowolony/a, z tego jaką jesteś osobą? Ze swojego wyglądu, cech charakteru, umiejętności?

- a) Prawie nigdy
- b) Rzadko
- c) Dość często
- d) Bardzo często
- e) Prawie zawsze

38. Czy wierzysz w to, że uda Ci się zrealizować swoje plany/spelić swoje marzenia w przyszłości?

- a) Tak
- b) Nie

